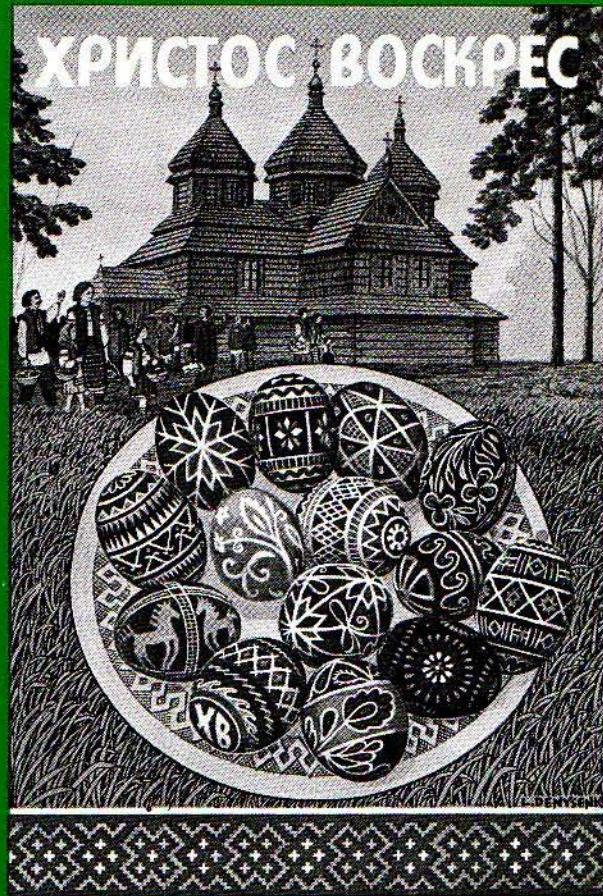

ЛЕМКІВЩИНА LEMKIVSHCHINA 1991

ч. 1

**НАША ЦІЛЬ: ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ
У ВІЛЬНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ**

**OUR MOTTO: THE UNITY OF UKRAINIAN ETHNOGRAPHIC TERRITORY
IN A FREE UKRAINIAN STATE**

**ЛЕМКІВЩИНА
КВАРТАЛЬНИК**

РІК XIII, ЧИСЛО 1(48) ВЕСНА, 1991

видавє

ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ

з рамени

**СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ
ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ
І ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ КАНАДИ**

ВИДАВНИЧА КОМІСІЯ

Мирон Мицьо
Марійка Дупляк
Юліян Котляр
Василь Скомський

— Голова
— Заступник голови
— Адміністратор
— Фінанс. референт

адреса

"Lemkivshchyna"
P. O. Box 7
Clifton, NJ 07011-0007
USA

Редакт. Колегія:

Редактор — Іван Лико
Павло Лопата
Катерина Мицьо

Мистецьке оформлення обкладинки: М. Черешньовський

Редакція застерігає собі право виправлюти мову, та скорочувати надіслані матеріали. Прислані матеріали Редакція не повертає. Передрук матеріалів з "Лемківщини" дозволяється при умові подання повної назви журналу.

Річна передплата **10.00 ам. дол.** летунською поштою **16.00 дол. річно.** Ціна числа **2.50 ам. дол.** (або рівновартість в чужій валюті). На Вашій адресі є зазначено, доки заплачена Ваша передплата.

ЗМІСТ

Христос Воскрес	1
У. Кравченко. Воскресення.....	1
Святкування самостійності й соборності України.....	2
Усе актуальні роздуми Т. Шевченка	2
Не лиш лемківські проблеми на порозі нового десятиліття.....	4
„Наше Слово”. Зустріч.....	6
I. Гвозда. Проф. д-р I. Гвозда взяв участь у семінарі ...	7
М. Мушинка. Ренесанс русинізму на міжнародній арені	9
П. Повазник. Свято лемківської культури „Ватра '90”	14
П. Лопата. Будуємо Лемківську церкву	19
ФДЛ. Повідомлення.....	20
М. Остромира. Лемківщина в огні	21
Б. Лемківський. 1944-1947 Лемківщина терпить, Лемківщина плаче.....	23
ГЛ. Перше віче	26
3 листів до Редакції — Ю. Ковальчик. За правильність подавання інформації про ООЛ	31
— I. Кризюк	31
— В. Майкович. Була, є і буде українська.....	32
Народня творчість: — М. Олесневич. Жаль серця лемків.....	33

На обкладинці: Український Великдень

**АДРЕСА КРАЙОВОЇ УПРАВИ ООЛ:
Organization for Defense of Lemkivshchyna
P. O. Box 7
Clifton, New Jersey 07011-0007**

**ЧИ ВИ ЗЛОЖИЛИ ВЖЕ СВОЮ ПОЖЕРТВУ НА
„ФУНДАЦІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ”?
ЯКЩО НІ, ТО ЗРОБІТЬ ЦЕ СЬОГОДНІ!
ЧЕКИ І МОНІ ОРДЕРИ ВИПИСУЙТЕ:**

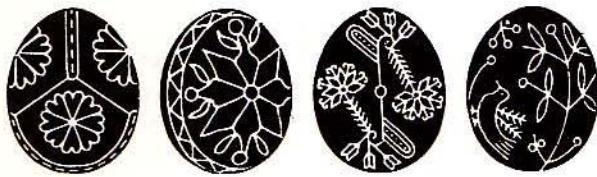
і шліть на адресу:

**The Lemko Research Foundation
P. O. Box 7
Clifton, NJ 07011-0007**

Ваші пожертви є звільнені від податку в ЗСА.

**Printed in U.S.A.
by Printing Methods, Inc.
1525 Emerson Street, Rochester, NY 14606
(716) 458-2133 Fax (716) 458-1536**

Христос Воскрес!

Коли у безмежні простори полине відгомін
Великодного дзвону, сповіщаючи радісну новину, що
— Христос Воскрес, нехай з його відгомоном лине й
наш привіт усім Членам, Прихильникам і Управам
наших Відділів.

Нехай наш привіт і сердешні побажання
передаються з уст до уст всім землякам на Рідних
Землях та розкиненим по всьому світі. Нехай радість
празника Христового Воскресіння розвіє турботи
щоденних злиднів і наповнить душі наші почуттям
щастя.

Світова Федерація Лемків
Організація Оборони Лемківщини
Об'єднання Лемків Канади
Фундація Дослідження Лемківщини

Уляна Кравченко

ВОСКРЕСЕННЯ

В цей день, в цей третій день
і голубінь небес,
і яра зелень трав,
і біла віточка вишень —
все каже нам:

Воскрес! Воскрес!

В цей день, в цей третій день
і правда і любов
перемогли брехню і люту злобу
і встав

Ісус Христос
у славі
з гробу!

У храмі з блисків і блакиту
знімається віток зелена хоругов!
На стебелинах заблисло срібло рос
і квіти білі, як алмаз
схилились перед Божим Сином
і гомонять: Воскрес Христос!

Принижені, нещасні, радіймо враз!
Хай щезне туга ...
Берім сьогодні шати ясні
і крашанки червоні
у долоні,
і стрічаймо друга,
вітаймо брата:
Воскресла Правда на хресті розп'ята ...

Хоч бачимо свій шлях, у тернах,
але ми знаємо, по днях страждань Голгофти —
йде Воскресення День!

Ми сміло ставимо життя чоло —
для нас у срібні дзвони дзвонить джерело.
Для нас лунає великодній дзвін:

— Христос воскрес!

Писанки — символ оживання. Хай збудяться надії
на кращий день!

Христос Воскрес!

Святкування самостійності й соборності України

Відзначування роковин проголошення самостійності й соборності України увійшло вже в традицію щорічних святкувань українськими громадами поселеними у вільному світі. Політика тзв. „перестройки” й „гласності” в Советському Союзі привела до національного й політичного пробудження українського народу на Рідних Землях, який як в минулому так і в цьому році велично відзначив це свято.

Про значення історичних актів проголошення самостійності і соборності усіх українських земель не місце тут говорити, але дозволимо собі пригадати, що в змаганнях за самостійність України в 1918-20 роках не залишилась позаду і наша Лемківщина. Уже в три дні після проголошення у Львові, 1-го листопада 1918 р., Західно-української Народної Республіки — за ініціативою о. Пантелеїмона Шпильки, греко-католицького пароха у Вислоці Великім — на східній Лемківщині (Сяніччина) „розпочався рух за приєднання Лемківщини до Західноукраїнської Народної Республіки”. Незадовго засновано Повітову Українську Національну Раду для Сяніцького повіту

з осідком у Вислоці Великім, а „на зборах відбутих 4.II.1918 р., схвалено завести по всіх селах узброєну міліцію з метою удержання спокою, ладу та порядку”. На цих перших зборах наложено на керівника Повітового Комітету Судомира обов’язок настановити нові громадські управи та заприсягти їх на вірність Українській Державі.

Історичною правдою є також те, що в тих часах з ініціативи москофілів, в грудні 1918 року у Фльоринці проголошено „Руську Народну Республіку”. „Її провідники добавали розв’язку своєї політичної існування у складі „Великої Росії”.

Ця республіка в західній Лемківщині проіснувала до 1920 року. Не багато довше проіснувала і Українська Народна Республіка і всіх нас як українців так і тих, що вважали себе „русинами, руснаками” стрінула однакова судьба — залишились ми рабами наших сусідів.

Сьогодні гомонить вся Україна могутніми зривами мирних стремлінь до вільного, людяного життя, а в лавах будівничих кращого завтра у вільній Україні не бракує і нас лемків.

Усе актуальні роздуми Тараса Шевченка

Із „Кавказу”

За горами гори,
Хмарою повиті,
Засіяні горем,
Кровію політі.

Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Що день божий довбе ребра
Й серце розбиває.

Розбиває, та не вип'є
Живущої крові, —
Воно знову оживає
І сміється знову.

Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скусє душі живої
І слова живого ...

3 „Посланія”

...Правдою торгують.
І Господа зневажають, —
Людей запрягають
В тяжкі ярма. Оруть лихо,
Лихом засівають ...
А що вродить? Побачите,
Які будуть жнива!

—:—:—:—:—:—:—

...Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата, —
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.

—:—:—:—:—:—:—

...Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

Із „Сретика”

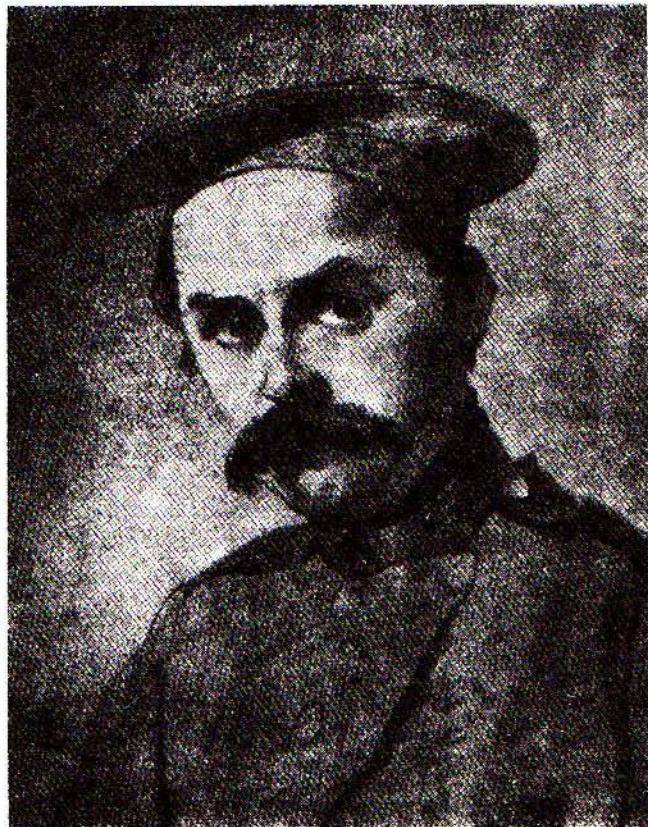
Кругом неправда і неволя,
Народ замучений мовчить.
І на апостольськім престолі
Чернець годований сидить.
Людською кровію шинкує
І рай у найми oddає! ...

Із „Заповіту”

...Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великий,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлім тихим словом.

Мені однаково

...Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні ...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять
Ох, не однаково мені.

Тарас Шевченко на засланні. Автопортрет 1847-8. Олівець.

Щороку вшановуємо пам'ять сина-велетня нашого народу — Тараса Шевченка. Віддаючи йому пошану клонимо голову перед величчю духа генія і пророка, що пригадуючи своєму народові злидні невільничої рабської буденщини, учив про велич предків і вказував шлях до визволення з путів кайдан чужої неволі.

Він добре розумів суть правління поневолювачів України, що „...орють лиху, лихом засівають ...”, що їм і апостольський престіл помагає: „...людською кров'ю шинкує і рай у найми oddає ...”, але свято вірив в живучість і незнищимість українського народу, оспівуючи вічного Прометея, якого серце споконвіку орел розбиває, а воно „...знову оживає і сміється знову ...”. Безмежна любов свого народу була джерелом снаги до відважних виступів проти існуючого лиха, проти правління московських

царських вислужників та самого царя, за що й платив особистою волею, власним здоров'ям і життям. Глибоко болів над судьбою України побоюючись, щоб злії, лукаві люди не приспали її, і в огні, обкраденую, не збудили.

„Поховайте та вставайте, кайдани порвіте ...”, кликав Шевченко, а заразом просив: „...і мене в сім'ї великий, не забудьте пом'янути незлім тихим словом”.

Віддаючи пошану Тарасові Шевченкові пом'янім його добрим словом та ніколи не забуваймо про його заповіт, а зокрема про заклик — „обніміте ж, брати мої найменшого брата, нехай мати усміхнеться, заплакана нати”. І нехай цей заклик не буде нам порожньою фразою, але змістом щоденного життя.

Не лиш лемківські проблеми на порозі нового десятиліття

Опинились ми на порозі нового й останнього десятиліття кінчаючоїся епохи другого тисячоліття нової ери. Із почуванням непроминаючого здивування оглядаємось на проминуле останнє десятиліття, особливо його останні два роки, яке вписало на сторінки найновішої історії людства події могутніх і всеохопних процесів у суспільному житті, зокрема Середньо-Східньої Європи. Та, чи не найглибші й не найгрізніші нуртували вони та й надальше нуртують Україну. Завершення цих процесів в Україні — здається — далеке від остаточного, хоча хід подій деколи приємно нас заскакував.

Як загальноукраїнські так і наші вужчі лемківські проблеми розглядаємо в контексті подій загальнолюдських, бо вони карбують сліди і на нашему житті. Тому то й треба згадати про те, що в другій половині минулого року на світовій арені заіснувала ще одна подія — спроба насильного з'єднання арабського світу в одній державі Саддамом Гуссейном, який — на початок — збройною силою прилучив Кувайт до Іраку. Його починам спротивились ЗСА, приєднавши собі — з більшим чи меншим ступенем заангажування — деякі держави, що є членами Організації Об'єднаних Націй. Президент Буш, мовляв, задля здержання агресії Іраку на Савдійську Арабію, вислав туди американські військові з'єднання з категоричною вимогою, що Саддам Гуссейн мусить привернути статус кво в Кувайті. Але, ні постанови ООН, ні дипломатичні заходи не привели до мирної розв'язки, Саддам Гуссейн не опустив Кувайту і надальше не має заміру поступитись перед переможною збройною силою ЗСА та чотирьох інших держав, що частинно помагають Америці збройно.

Користаючи з нагоди заангажування світу, а зокрема ЗСА, у конфлікті з Іраком, Советський Союз — тим разом під проводом людини нагородженої мирною нагороною Нобеля Михаїла Горбачова — повторно застосував, тим разом у Литві, дикунську методу правління — душення гусеницями танків жінок і дітей, а на Україну, зокрема до Галичини, насилає щораз то нові спец-групи збройних відділів для проведення „карательних” операцій, про які Горбачов — очевидно — „не буде міг знати”.

У нас, в деяких ситуаціях, говорилось: „я, не араб!”. І хоча у народніх пословицях мудрість

народів, все таки згадана приповідка себе не виправдує, бо ми українці з арабами маємо принайменше спільне те, що можні світу як арабів так і нас ділять, пануючи над нами. Саме, можні цього світу, не рахуючись з інтересами народів, з їхньою волею, принципами демократії, нехтуючи — широко самими ними лянсовані — ідеали прав людини і народу, штучно поділили арабський світ на держави і державки, на створених ними тронах понасаджували володарів — королів, короленят і різних шейхів. А ці володарі то новітні феодальні автократи, що піддані їм народи держать у темності, нужді та середньовічних забобонах. Самі ведуть життя понад стан, а араби вмирають із голоду. Але, інтереси можніх світу йдуть у розріз з інтересами народів арабського світу та й не лише арабського, бо якщо насильне прилучення Кувайту до Іраку наступило наслідком „агресії”, то чим або яким актом була окупація маленької держави Литви таким велетнем як Советський Союз? Чому ж тут світ мовчить і не виступає чинно „проти агресії”?

Нещастя арабів в тому, що за ідею з'єднання арабських народів забрався самовпевнений, жорстокий, нерозважний диктатор в особі Саддама Гуссейна, який і зараз не поступається перед перевагою найmodернішої повітряної збройної сили ЗСА.

Чи ж не подібні умовини політичного життя українського народу, якого територією ділились безпосередні і дальші сусіди, щоб мати змогу беззарно експлуатувати багатства української землі. І сьогодні, коли український народ, за голосом тисячоліть, спалахує і щораз спонтанніше розмітає зусилля кількох десятків років комуністично-большевицького володіння, яке пробує знову приготувати кроваву розправу народам, що стремлять до волі, якісі „темні сили” стають їм в допомогу, пробують вводити в дію засаду: „розділяй і володарюй”. Ці темні сили висувають ідеї та агітують за творенням якихось там Донецької, чи татарської республік, болгарсько-гагавської автономії, за приєднання Причорномор’я до Росії, за приєднання українського Закарпаття до Чехо-Словаччини. А, нас лемків пробують оприділити до окремого „народу русинів”, який крім польських і східнослов'язьких лемків, бойків, гуцулів, охоплював би русинів Югославії і Румунії??? Народ

„русинів” мав би створити якусь тзв. „Русинську Республіку”!?

Центровим ідеологом і промотором „новітнього русинства” є знаний Вш. Читачам нашого журнала професор катедри української історії в університеті Торонта (в Канаді) — Пауль Роберт Магочі. Про цю людину історик, проф. Валентин Мороз, говорить ось що: „Магочія взяли на посаду професора катедри української історії в університеті Торонта і ... з першого дня дали „теньор”!?", себто „право на постійне місце в університеті, аж до емеритури”. І дальше проф. Мороз каже: „Кожному ясно: деяким людям дуже залежало так „заінсталювати” Магочія на українській катедрі, щоб потім не було можливості усунути” („Анабазис” ч. I/39, весна 1990 р.).

Це лише жменька світла кинена на маленьку частку комплексу й глибини, здавалось би, непоборних проблем сучасної мирної визвольної боротьби України. І такі ж висновки можна б віднести до питань західної частини України — Лемківщини й лемків, де проблематика, з огляду на розпорощення в Польщі, Словаччині й Україні та інших поселеннях — ще більш скомплікована.

Зараз нам треба спрямувати зусилля на самозбереження лемків як частини українського народу, гуртувати вихідців з Лемківщини в товариствах і організаціях, які за основу своєї діяльності кладуть питання порятунку однієї із регіональних культур, збереження лемківських традицій, несення потрібної допомоги нашим братам в Польщі у їхніх стараннях повернути на рідну землю Лемківщину, звідки їх насильно вигнано в 1947-ому році. Там матимуть змогу зберігати й розвивати лемківську культуру, творити мережу українського шкільництва, жити життям рідних, а то й родинних зв’язків.

Русинам Чехо-Словаччини помагати всілякими можливими способами й засобами в ділянці досліджень і усвідомлюючої акції щодо об’єктивної правди науково доведених історичних фактів про первісне джерело походження нашої назви „Русь-русин”. Цей принцип можна б віднести до наших поселень по всьому світі. Нам треба опрокидати псевдо-наукові теорії про походження лемків, демаскувати платних агентів, чи таких „русинів” як проф. Пауль Магочі та його однодумці: в Польщі Ярослав Горощак-Гунька і Олена Дуць-Файфер, в Закарпатті М. Томчаній і Павло Кампов, та інші. Доцільним було б також домагатися цілковитого усунення з катедри української історії Торонтського університету проф. П. Магочія, як „русина”, для якого повинно знайтись

місце на катедрі русинській, а не українській.

Запорукою успіхів наших дій може бути лише один момент — єдність дій. Як теоретично так і практично така можливість існує. В ЗСА уже понад п’ятдесят років діє Організація Оборони Лемківщини, в Канаді — Об’єднання лемків Канади, в Польщі створилось Об’єднання лемків Польщі та Громадянський круг лемків (які — маємо надію — будуть згідно співпрацювати для загального добра), в Чехо-Словаччині — Союз Русинів-Українців, на Україні діє Товариство „Лемківщина”, та осередки лемків в інших країнах поселення. Важливою нашою установою на терені ЗСА є Фундація Дослідження Лемківщини, яка фінансує українські лемківські видавництва та може уже почаватись поважними успіхами. Центральним завершенням і презентантом українських інтересів Лемківщини є Світова Федерація Лемків, з її осідком в ЗСА. Її осідок, в залежності від потреб і політичної коньюнктури, може бути перенесений на інший терен, але найважливішим моментом є тут активний удел складових організацій в її діяльності. Паперове, декларативне членство на нічо не придається, якщо не буде чинного уделу у виношенні рішень, а зокрема у їхній реалізації.

Одним з найважливіших питань нашої зорганізованості у складних обставинах тзв. „розсіяння” є роль і завдання інтелігенції. На сьогоднішній час маємо учених людей, уродженців Лемківщини, які спроможні дати концепції й спрямувати зусилля нашої організованої дії у правильне й доцільне русло вимог часу й актуальних потреб. Лиш інтелігенція спроможна і повинна дати нам ідейний і практичний провід. Знов, усе зорганізоване членство повинно розуміти, що без проводу інтелігентних людей немислимий успіх у жодній із ділянок нашої діяльності, а зокрема в царині наукових дослідів чи й дипломатичних заходів і дій. Але, і тут успіх неможливий без взаємної співпраці між нашими інтелігентами та дання першенства принципові ставлення загального інтересу понад інтерес особистий. Наведене останнє речення не є жодним звинуваченням, чи навіть докором, бо так широка діяльність лемківських громад щойно починається, але це логічний висновок евентуальних можливостей.

Ставлення особистого інтересу понад загальний є одним із аспектів нашої (не лише лемківської) еміграційної діяльності. Іншим аспектом є — деколи — брак пошани до тих, які нас вибирають на даний пост. Оскільки в американців воля виборців є дорогоцінним для державного діяча, остільки у нас, як

згадано вище, „деколи” волею виборців наші діячі нехтують — виносять рішення без відома загалу, а це лише шкодить загальній справі.

Переступивши поріг останнього десятиліття двадцятого століття усі зорганізовані лемківські одиниці у світі повинні, спільними зусиллями, прямувати до досягнення мети, якою повинна бути — Лемківщина у складі незалежної самостійної держави України. Але перше, щоб Україна стала рівною серед народів Європи і світу, усі ми повинні спрямовувати зусилля на допомогу українському народові у боротьбі за його визволення. Питання Лемківщини стисло пов’язане із судьбою України і його розв’язка можлива лише у загально українському контексті. Всілякі сучасні затії про „лемкоросів”, „карпаторосів”, „угроросів” та інших „...росів” щезнуть як пощезали в мунувшіні теорії Михайла

Качковського, Теодора Доклі та інших як чужих псевдо-науковців так і наших власних „русинів”, що — незалежно за якими спонуками — баламутять наших рідних братів в інтересі чужих.

Яке ж щире, розумне й людяне звернення Михайла Дзвіндзя, яке Вш. Читачі, знайдуть на сторінках цього журнала, до учасників лемківської „Ватри ’90” в Ждині. Там, пливучими із серця та розуму словами, він просить братів-лемків із „Стоваришини лемків” „опам’ятатись”, не робити розбрата, не сіяти сепаратизму і не збочувати з головної дороги нашого народу. Під його зверненням повинен підписатись кожний чесний лемко і тим самим дати відсіч тим лемківським діячам, що за „миску сочевиці” служать інтересам наших ворогів. Бо, що так воно є ніхто не може мати жодних сумнівів.

„Наше Слово” ч. 51 — 23 грудня 1990 р. ЗУСТРІЧ

Наприкінці листопада 1990 року перебував у Варшаві голова Світової федерації лемків д-р Іван Гвозда зі США. Будучи учасником міжнародного симпозіуму, присвяченого сучасним суспільно-політичним проблемам країн Східньої Європи, він відвідав Головну управу Об’єднання українців у Польщі та редакцію „Нашого слова”, де відбулися розмови про діяльність федерації та Об’єднання.

Ознайомлюючись з ситуацією обох організацій, учасники розмов, в яких з боку Об’єднання і редакції „Нашого слова” взяли участь голова ГУ Ю. Рейт, заступник голови, відповідальний редактор „Нашого слова” М. Вербовий, секретар Об’єднання М. Кертичак, члени Головної управи М. Чех та І. Щерба і член Головної ради Об’єднання, заступник відповідального редактора „Нашого слова” Р. Галан,

визнано, що назрів час для встановлення тісного співробітництва, для спільних дій у збереженні єдиноукраїнського національного стержня. Питання національної єдності набирає особливої вагомості саме тепер, в час державного самостановлення України і тому необхідно рішуче протидіяти всяким спробам розчленування українців за етнічним критерієм. Стосується це як чужих, так і „своїх” теоретиків політичних відрубностей тих чи інших етнічних груп українського народу.

Вказано також на необхідність постійного обміну поточною інформацією.

Д-р І. Гвозда зустрівся у Варшаві також з керівництвом Об’єднання лемків — Ф. Гочем і М. Донським. (в)

До ВСІХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ В КАНАДІ та ІНШИХ КРАЇНАХ (поза США)

Всю передплату на журнал, належність за книжки та інші фінансові розчислення просимо пересилати тільки в американських доларах (або їх рівновартість) у формі банківських чеків або *money orders*.

Приватних чеків банки не приймають!

Адміністрація „Лемківщини”

I. Гвозда

Проф. д-р Іван Гвозда взяв участь у семінарі професорів міжнародних студій.

Рада Міжнародних Студій запросила проф. д-ра Івана Гвозду взяти участь в семінарі у Варшаві на тему: „Після-комуністична Польща — проблеми й можливості майбутнього”, який відбувся 18-24 листопада 1990 р. З огляду на вагомість питання демократизації Польщі, як можливого моделю політично-економічних і суспільних перемін у Східній Європі, було запрошено тридцять двох професорів, спеціалістів різних ділянок, які репрезентували різні академічні інституції, — включаючи „Градуат” центр публічної політики і адміністрації Каліфорнійського Стейтового Університету в Лонг Біч, представника відділу політичних наук Північного Мишигенського Університету, Пенсильянського Університету, Амгерстського Коледжу і інших.

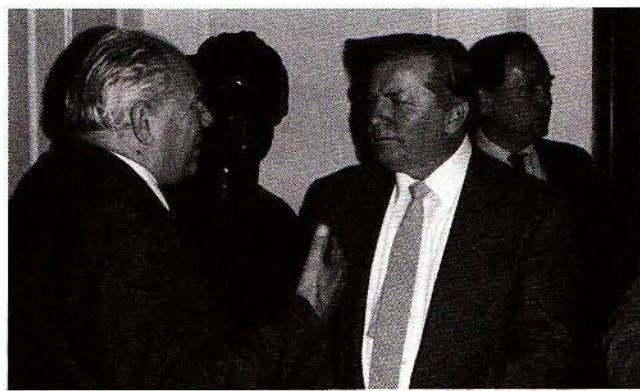
Цей семінар випав надзвичайно цікавим і інформативним, бо, перш за все, виступали на ньому з доповіддями найкращі представники польського академічного і політичного світу. Заголовки доповідей може найкраще посвідчати про те, що найбільше хвилює польську провідну еліту та чим вона хотіла б поділитися із американськими колегами. Зокрема вони намагалися поділитись з нами їхніми думками щодо підходів розв'язування накопичених скомплікованих проблем сучасного польського суспільства. Для прикладу — виступали зі своїми доповіддями такі визначні польські науковці та визначні політичні особистості: проф. Александр

Міллер, президент найстаршого університету Польщі, Школи економіки, плянування і статистики — „Розвиток економічних наук в Польщі”, Анджей Стельмаховський, маршалок Сенату — „Парламентарна демократія в Польщі”, Анджей Вельовейський, заступник маршалка Сенату — „Парламентарна демократія в Польщі”, Здзіслав Найдер, Голова громадського комітету Леха Валенси — „Народницькі рухи в Польщі”, Томас Симонс, амбасадор ЗСА у Польщі — „Присутність Америки у після-комуністичній Польщі”, Ришард Рапацкі — „Приватизація в Польщі”, Войцех Рошковський — „Католицька церква у Польщі”, Єжи Гольцер і Адам Кужиновський — „Демографічний і соціографічний стан польського суспільства”.

Завданням учасників семінару було після кожної доповіді ставити питання, виступати з критикою тез, чи наукових заключень доповідачів, також виступати зі своїми власними концепціями і розв'язками ставлених питань. Між іншим, коли я поставив обом прелегентам, які обговорювали питання парламентарної демократії Польщі, в який спосіб польський парламент достатньо інформується про потреби польських національних меншин, маршалок сенату пояснив, що ці потреби виповнюють представники поодиноких національних меншин, які компактно заселюють свої прадідні землі, а тому, що українці є розкипани по Польщі та репрезентують їх

Проф. д-р Іван Гвозда (3-ий зліва, другий ряд) посеред професорів американських університетів, учасників міжнародного семінара в Варшаві.

Анджей Стельмаховський (зліва), Маршалок Сенату Польщі дебатує питання Лемківщини із д-ром Іваном Гвозда.

представник, пан Мокрий. Чи такий стан залишиться на майбутнє — невідомо.

Доповідачі відповідали також на питання в справі стану українських церков у Польщі, в справі повернення українцям їх земель в часі приватизації державою заграбованих їх власностей, про те яке буде відношення Польщі до процесів визволення в Україні.

Автор цього допису мав небуденну нагоду не лише висловити свої думки на семінарах в справах польської сучасної проблематики, але також ставити питання та висловлюватися в справах питань української меншості в Польщі, обмінюватися а польськими чинниками думками щодо польсько-українських зв'язків, а зокрема підкреслити потребу наладнання кривд заподіяних українській меншості у Польщі сталінсько-комуністичним режимом Польщі, як і скрайніми польськими націоналістами, усвідомлення собі потреби найтіснішої співпраці Польщі й України, зокрема у світлі факту, що Німеччина і Росія знов прямують до взаємної співпраці, а в короткому майбутньому до заключення їх повторних історичних договорів в справі поділу їхніх сфер впливів у Східній Європі.

Перебування на найбільш престижевому університеті Польщі дало змогу цьому дописувачеві вичути глибини наукових дослідів в питаннях сучасних найважніших ділянок життя польської нації. Польща знаходиться в процесі трансформації із командного суспільства на суспільство вільного ринку як в наукових ділянках так і в політиці, економіці, в культурно-духовних аспектах життя. За цими процесами близько слідкують як Захід так і Схід, бо надіються, що ця країна може створити певні моделі суспільних інституцій, які можна буде пристосувати до життя інших трансформаційних систем народів Східної Європи.

Час перебування у Варшаві був важним ще й тим, що впродовж того тижня відбувалася передвиборча всекрайова кампанія для вибору президента Польщі. Вона була надзвичайно цікава, бо мала специфічні польські форми виборчого процесу, дуже динамічний зміст, включно із оригінальними особистостями, які кандидували на президента Польщі.

Окрім формальної сторінки семінара, його організатори подбали щоб учасники мали нагоду запізнатися й з Варшавою, з її державними інституціями (два виклади відбулися в залах польського сенату), науковими і культурними центрами (Варшавський університет, замок „Вілянув“). Ми відвідували Варшавську оперу, брали

Проф. д-р Іван Гвозда промовляє до учасників міжнародного семінара в головній залі польського сенату.

участь у концерті в музеї Шопена в Желязовій Волі. Великою нагодою були відвідини місць колишнього варшавського гетто, редакції „Нашого Слова“ та приміщення Об'єднання Українців Польщі. Зокрема було приємно зустрічатися із представниками Об'єднання Лемків Польщі, Ф. Гочом та М. Донським, як також представником „Лемківщини“ І. Красовським зі Львова, з яким обговорилося чимало питань, що відносяться до життя української лемківської спільноти в Польщі й в Україні. Було надзвичайно приємно стрічатися і передискутувати питання загально-українського засягу із редактором Мирославом Вербовим, а рівноож з д-ром Юрієм Рейтом — головою Об'єднання Українців Польщі. Його відданість праці для добра громади, накреслені плани діяльності на майбутнє та турбуванняся долею українства в Україні характеризують його особу і є запорукою ефективності діяльності ОУП під його рукою. Було також не меншою приємністю стрічатися із рештою його штабу, включно із секретарем ОУП М. Кертичаком, д-ром В. Мокрим, міг'єр Стефанівською та іншими.

**ПРИЄДНУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ
„ЛЕМКІВЩИНИ“**

РЕНЕСАНС РУСИНІЗМУ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

В липні 1990 року, в англійському місті Геррігейт, відбувся ІУ-ий Світовий конгрес радянських і східноєвропейських досліджень, в якому, м. ін., участь взяв д-р Микола Мушинка з Пряшева. Його оглядовий матеріал уже друкувався на сторінках деяких часописів, але з огляду на те, що в деяких доповідях Конгресу справу лемків винесено до питання окремої нації, яка з українцями не має нічого спільного, а д-р Мушинка дає короткий огляд перебігу, а зокрема виголошених доповідей про лемків, внизу друкуємо його статтю з незначними скороченнями.

—:—:—:—:—

Від 21 по 26 липня минулого року в англійському місті Геррігейт, розташованому на північ від Лондону, проходив ІУ Світовий конгрес радянських і східноєвропейських досліджень (IV World Congress for Soviet and East European Studies), який влаштував Міжнародний консиліум з дослідження Радянського Союзу і Східної Європи (ICSEES) та Британська національна асоціація з дослідження Радянського Союзу, слов'ян і Східної Європи (BASSEES).

На Конгресі з доповідями виступило понад 1200 науковців із цілого світу. Серед них було й біля 50 українських вчених, з них дванадцять приїхало безпосередньо з України, решта із різних університетів Америки, Канади, Східної та Західної Європи.

Тематика Конгресу була надзвичайно широка й різноманітна: історія літературознавства, лінгвістика, мистецтвознавство, економіка, екологія, політика, релігія і багато-багато інших дисциплін. Домінуючою темою була перебудова в Радянському Союзі та революційні події останнього періоду в Східній Європі. Чимало говорилося про перспективи майбутнього розвитку в країнах „східного блюку”, про співпрацю між Сходом і Заходом в ділянці науки і культури тощо.

У перший день на пленарному засіданні виступили: Збігнев Буяк з Польщі, Вацлав Шквоцький з Канади та Олег Богомолов з Москви. Всі вони говорили про кризу комунізму і неминучий розпад тоталітарних режимів.

В наступних днях робота Конгресу проходила у невеличких секціях — т. зв. „панелях”. Для нас це

незвична форма спілкування науковців, однак в її ефективності не можна сумніватися. Суть її полягає в тому, що організатор панелю (звичайно авторитетний вчений у даній ділянці) за рік-два до відкриття Конгресу запрошує троє-п'ятеро спеціалістів із різних країн, призначаючи їм конкретні теми.

Ті, що прийняли запрошення, за рік до відкриття Конгресу надсилають оргкомітетові, півроку до відкриття — тези доповідей, а два місяці до відкриття — тридцять примірників повного тексту доповідей. Копії доповідей заздегідь одержують ті, що виявили бажання виступити в дискусії на дану тему. Безпосередньо на Конгресі можна було замовити копію тексту бажаної доповіді, залученої до програми. Копію виготовляють тут же (за невеличку оплату). Доповідач, як правило, зачитує лише скорочену версію доповіді. Основна вага приділяється дискусії, в якій може взяти участь кожен учасник Конгресу. Ці дискусії інколи бувають дуже бурхливими, однак завжди коректними і діловими.

Всі українознавчі панелі (а було їх кільканадцять) організували вчені із західних країн. Українську Україну на них представляли: Микола Жулинський, заступник директора Інституту літератури АН УРСР у Києві, Ярослав Ісаєвич, директор Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові, Григорій Сивокінь, завідувач сектором соціологічних досліджень АН УРСР у Києві, Олекса Мишанич, завідувач відділом давньої літератури АН УРСР у Києві та учений секретар Міжнародної асоціації україністів, Павло Сохань, заступник директора Інституту історії АН УРСР у Києві, Соломія Павличко, старший науковий співробітник Інституту літератури АН УРСР у Києві, Генадій Боряк, старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР у Києві та Роксолана Зорівчак, професор Львівської консерваторії. Всі вони виступили з доповідями і треба визнати, що доповіді вчених з Радянської України тішилися серед учасників Конгресу найбільшою популярністю завдяки новому оригінальному підходові до актуальних і наболілих проблем української історії і культури. Душою „української секції” на Конгресі був професор Лондонського університету Джім Дінглей.

Вперше в історії цих конгресів, а, мабуть, і вперше за останні десятиріччя взагалі, на міжнародній арені було порушено питання історії і культури русинів-українців карпатського регіону. Цим питанням були присвячені два панелі.

Перший зорганізував завідуючий катедрою української історії Торонтського університету проф. Павло Магочі. Він запросив до участі у своїй секції „Сучасний стан регіональної культури русинів-українців у Закарпатті та за його межами” четверо науковців: Олену Дуць-Файфер із галицької Лемківщини, Олексу Мишанича із Закарпатської України, Любомира Медєші з югославської Войводини та мене, як представника русинів-українців Пряшівщини. Сам він представляв карпатських русинів американського континенту. Отже була це група, що географічно репрезентувала всі основні області західнокарпатського регіону.

Другий панель — „Карпато-русинська етнічна група” — зорганізував Павло Бест з відділу політичних наук Ню-Гейвнського університету в США. В його панелі, крім самого організатора, брали участь карпатознавці Польщі: Здзіслав Конечний, Анджей Земба, Ярослав Мокляк та Лешек Mnіх. Доповіді цієї групи для учасників Конгресу були підготовлені у двох версіях — польській та англійській. Англійська версія появилася окремою брошурою — 104 стор., тираж — 500 примірників.

Організатор першого панелю Павло Магочі виголосив доповідь про історичний розвиток етнічної групи карпатських русинів у США від кінця минулого століття до сучасності. Він навів, що в наш час у США живе „700,000 американців, які мають принаймі одного предка русинського походження”. Переважна більшість з них вже не говорить мовою своїх предків і майже не цікавиться своєю культурою. Вони часто не знають, хто були їхні предки — словаки, поляки чи українці. В крашому випадку вони знають, що їхні предки були слов'яни. Більше схиляються вони до церкви східного обряду.

Певне пожавлення зацікавлення до свого походження проявилося в американських русинів у 70-их роках під впливом кінофільму „Коріння”. У 1978 р. було створено карпатський дослідний інститут у Пітсбургі, який видає квартальник „Carpato-Rusyn Americans” метою якою є плекання в американських русинів почуття національної самобутності.

У своїй доповіді П. Магочі торкнувся і національного питання серед русинів на різних землях — у Польщі, Чехо-Словаччині, Югославії та на Радянському Закарпатті, підкресливши, що на всіх цих землях в останньому часі „відроджується”

русинізм. Хоч свою доповідь проф. Магочі виголосив українською літературною мовою, він не скривав, що є прихильником русинізму, тобто права навіть найменшої регіональної групи на самостійний національний розвиток. Позитивно він оцінив національний рух югославських русинів і „Русинську оброду” у Словаччині і Стоваришиня лемків в Польщі, і відродження русинства на Закарпатській Україні та його організацію „Товариство карпатських русинів”. Все це привело його до висновку, що „русинська національність ніколи не вимерла на карпатській батьківщині” (стор. II).

Олекса Мишанич (уродженець Закарпаття) у доповіді „Від підкарпатських русинів до закарпатських українців” подав аналізу розвитку національної свідомості серед закарпатських русинів від найдавніших часів до сучасності та зробив огляд багатої літератури про це питання. Розповів і про сучасні русифіаторські тенденції на Закарпатській Україні та про діяльність недавно заснованого „Товариства карпатських русинів”, яке вважає справою вузького кола людей, що не має широкої підтримки населення, після 1946 року прийняло українську орієнтацію і не думає міняти І. О. Мишанич висловився за всебічне вивчення регіональної культури Закарпаття, яка є зображенням загальноукраїнської культури. Нині так модну справу об'єднання всіх карпатських русинів в одну окрему національність він назвав ілюзорною: „Об'єднання закарпатських, східнослов'яцьких, югославських русинів нині неможливе. Неможливе витворення із цих трьох окремих частин одного цілого. Повернення в минуле не може дати позитивних наслідків. Австро-Угорська імперія з її численними поневоленими народами, серед яких були і русини, не воскресне” (стор. 50). На його думку, політичний русинізм, що виникає в наш час на Закарпатті, іде на руку русифікації. Його метою є поставити клин між закарпатськими українцями і Рухом, що поширюється головним чином із Галичини та паралізувати діяльність Товариства української мови ім. Т. Шевченка.

В кінці своєї обширної доповіді (з якої було зачитано лише частину) О. Мишанич робить отаке узагальнення: „Нинішні представники закарпатського русинства беруть своїм гаслом відомі слова О. Духновича „Я русин бил, єсм і буду”, ігноруючи інші, не менш промовисті його думки: „Бо свої то за горами не чужі. Русь єдина, мисль у всіх в душі”. Саме О. Духнович і його послідовники не ізолювали Закарпаття, а вважали себе одним народом з галицькими українцями-русинами, тому

неприязнь нинішніх „вождів” карпатських русинів до населення західноукраїнських областей не має нічого спільного з традиціями, як і народне русинство не має нічого спільного з політичним” (стор. 51).

Директор видавництва „Руске слово” у Новому Саді Любомир Медеші подав (югославсько-русинською літературною мовою) огляд формування русинської культури та русинської літературної мови в югославській Бачці. Русини Югославії вважають себе окремою національністю (не народом). Окремою національною групою їх вважають і державні та політичні органи Югославії. Своєю літературною мовою вони видають неймовірно багату пресу та книжкову продукцію.

Югославські русини, зберігаючи свою самобутність, не заперечують свою принадлежність до української нації. Ще виразніше Л. Медеші сформулював свою позицію у питанні етнічного походження югославських русинів. Своєю „материнською країною” вони вважають Україну і саме з нею вони хочуть в майбутньому розвивати більш інтенсивні стосунки.

В цьому відношенні югославські русини могли б бути зразком для русинських сепаратистів на рідних землях, які заперечують будь-які генетичні зв’язки між русинами й українцями.

Автор цих рядків на геррогейтському Конгресі розповів про розвиток національного питання на Пряшівщині, зокрема у післявоєнний період. Доповідь для учасників з’їзду було підготовлено по-російськи та англійськи (статут Конгресу ввів лише „світові” мови — англійську, німецьку, французьку та російську). Скорочений її варіант автор виголосив українською літературною мовою. Детальніше він зупинився на подіях останніх місяців — винекненні Союзу русинів-українців Чехо-Словаччини. Як і Олекса Мишанич, він вважає терніми „русин” і „українець” синонімами, а словосполучення „русини-українці” однією національністю.

З зовсім протилежних аж ввойовничо антиукраїнських позицій приступила до висвітлення національного питання польських лемків Олена Дуць із Кракова. Її доповідь (розмежена і зачитана лемківською говіркою) була сумішшю хаотичних заплутаних і ніякими конкретними доказами не підтверджених думок. Якби це була доповідь, зачитана у світлиці Стоваришиня лемків або якомусь сільському клубі, я б залишив її у спокої, та оскільки йдеться про доповідь, зачитану на поважному науковому Конгресі перед серйозною публікою, доповідь повторену в кількох десятках екземплярів і

практично доступну всім учасникам Конгресу, я не можу не зупинитися на ній детальніше.

Скажу наперед, що вона ні мене, ні інших учасників Конгресу не задовольнила ні змістом, ні формою. Перша її частина написана (і розповсюджена на машинці з масою помилок і тільки авторці зрозумілих знаків, друга частина написана ручно мабуть, у літаку або в готелі. Серед 1200 доповідей, що прозвучали на Конгресі, це була, мабуть, єдина, написана так недбало і неохайно. Це явна неповага О. Дуць і до Конгресу, на якому їй довелось виступати вперше, і до його учасників, та врешті-решт і до префесора П. Магочі, який великолічно представив її можливість виступити.

Та повернімся до змісту.

Пишучи свою доповідь, авторка, крім праць Р. Рейнфусса, не користалася жодною іншою літературою про лемків. Працю Торонтського вона цитує „з другої руки”. Здається, що вона свідомо ігнорує будь-яку літературу, головним чином, українську, а сприяється майже виключно на свої власні „наукові дослідження”. Я наведу лише кілька винятків з її доповіді, розданої делегатам Конгресу (не міняючи ні мову, ні стиль авторки).

Вже само її визначення лемків не відповідає дійсності. О. Дуць пише: „Звання „Лемки” звязане є з том групом Русинів, которая живе в північній часті Карпат в границях Польщі, приблизно меджє ріками Попрад і Сан. Спочатку звали їх там люде вібчи (?), а Лемки з часом, а головні же по II Світовій Війні, Лемки самі заакцептували тути назву і помали виперат она першу, отповідно етнічні назву „Руснак” (стор. 1). Хочу нагадати шановній авторці, що територія населення лемків виходить далеко за „границі Польщі”.

Термінови „лемко” як і термінови „українець” О. Дуць надає „деякий політичний вимір”. Лемки ніби прийняли це означення з метою „виріжніння ся од чогось що хоче нас втягти в себе, зуніфікувати. В припадку Українців (йдеться) о одорвання ся од Русинів-Росияків, в припадку лемків о одорвання ся од Русинів-Українців... Лемки не еволовують в сторону приймування української свідомості народової, лем як раз, противні, штораз явніше негують они принадлежність до народу українського, а в місце того бесідує ся о народі русинським, руснацьким, ци, навіть, лемківським” (стор. 1).

Отже виходить, що „русини-українці” є тою грізною силою, яка хоче знищити лемків і єдиний спосіб іхнього збереження — це відокремлення від українців.

Вона категорично заперечує і „польську” і

„українську” теорію про походження лемків (не знаючи ні тієї, ні другої), а створює свою власну „хорвацьку теорію”, на основі ніби існуючих серед лемків переказів „о істнію сильного і зорганізованого племена Білих Хорватів” (стор. 2). Плем’я білих хорватів згадується вже в „Початковому руському літописі”, однак народні перекази про них на Лемківщині існують хіба у фантазії авторки і їх аж ніяк не можна вважати „незаперечним фактом” до того часу, поки вона не наведе коли, де і від кого вона такі перекази записала. Фольклористика досі не виявила таких переказів.

На підставі власних територіальних досліджень авторка дійшла такого висновку: „Коли знов лемки мусять ширше окреслити свій рід і нарід, то керуються більше на південь як на схід. Часто говориться о Дебреціні, Пряшеві, Бардієві як о своїх містах, рідних, руских ... Натомість в народному способі думання, в мітах, поезії, піснях трудно доглянутись зв’язку Лемківщини з Києвом, як з рідним містом, і ширше — з Україною як батьківщиною” (стор. 3). (Наведена цитата переведена з лемківської говірки — ІЛ).

Я хочу нагадати шановній авторці, що ні Дебрецін, ні Пряшів, ні Бардіїв ніколи не були „руськими” містами, і вже зовсім не батьківщиною лемків. Про орієнтацію лемків на схід, на Україну існує безліч доказів. Та ж саме з України привозили лемки у Карпати церковні книги, ікони, на Україні здобувала наша інтелігенція освіту, навіть із запорізькими козаками лемки утримували живі стосунки. Народні пісні на козацькі мотиви з Лемківщини фольклорист Андрій Дулеба видав окремим збірником. Невже ж в усьому цьому трудно добавити зв’язки з Україною?

В доповіді О. Дуць бачимо чи не першу останню спробу реабілітувати москофільство у Карпатах як позитивне явище. Воно ніби існувало „як реакція оборони перед розвиваючимся тоді напором українських „народників”” (стор. 5).

Отже українські „народники” були тою „вороюю силово” від якої москофіли боронили самобутність лемків? Хто вони, ці ворожі народники, доповідачка не згадала. Посилаючись на „лемківські народні перекази”, авторка обвинуває українців і за жертви Талергофу, і за злодіяння „української поліції” розміщеної по селах лемківських в часі II Війни Світової”, і за виселення лемків із рідних земель в 1947 р. Отже, згідно з логікою авторки, коли б не українці лемки і досі могли б спокійно жити на своїх споконвічних землях. За виселення лемків відповідальність несе не тодішній польський і радянський уряди, не комуністична партія, не КГБ,

не польські шовіністи, а... українці!

Перерахувавши усі ці „незаперечні факти”, авторка перенеслася до сучасності, заявивши: „Вкінці багато примірів з часів найбільш нам сучасних діянь офіційальної організації українців в Польщі — УСКТ, вказуючих легковажне чи навіть негативне відношення до лемківської справи” (стор. 6). (Цитата переведена з лемківської говірки — ІЛ). У своєму рефераті доповідачка не знаходить бодай одного доброго слова на адресу УСКТ, яке в справі популяризації лемків і лемківської культури зробило більше, ніж всі інші організації взяті разом. У своїй ненависті до цієї організації вона навіть забула нагадати, що УСКТ вже нема, а є Об’єднання українців у Польщі, яке аж ніяк не зирається ліквідувати лемків.

Майже як зрадників „лемківського народу” вона маює Павла Стефанівського і Ярослава Трохановського лише за те, що вони, вважаючи себе лемками, схиляються до української культури. Ту ж саму „вину” вона приписує навіть ансамблю „Лемковина”.

Учасників Конгресу цікавило, як О. Дуць поставиться до спроб асиміляції лемків з поляками. Цю справу вона обійшла несподіваною заявкою, що такої небезпеки взагалі немає. Ось тобі і на! Ворогами лемків не є польські шовіністи. Вони ніби після повалення комуністичного режиму в Польщі стали чи не найліпшими приятелями лемків. Ворогами є українці, які, мовляв, прагнуть повного знищення лемків і їх культури.

Правда, авторка засуджує післявоєнну політику польської влади по відношенні до лемків, однак, на її думку, небезпека польонізації лемків є набагато меншою, ніж небезпека їх українізації. О. Дуць-Файфер недвозначно заявила: „Сут то квестії в глубокій мірі політичні. І коли на тепершній час уж знаме, же охоронилися лемки од знищіння през Поляків, а вірніше през комуністични польськи власті, то не знаме ци охоронят ся од знищіння през Українців, а вірніше, през офіційни українски організації. Слово знищіння не є ужите в тим припадку помилково” (стор. 10).

В гіпотетичних висновках О. Дуць все ж таки припускає і можливість польонізації лемків. Та й в тому випадку вину за евентуальну майбутню асиміляцію лемків з поляками, вона зважує вину на... українців. Українці, на її думку, „старають ся запобігти, ци навет перешкодити розвязанню лемківської індивідуальності. Така постава взміцняє лем упередження лемківсько-українски, а Лемків не маючих власної тожсамості народової, змушаних до виборня

медже польським а українским, попихат на дорогу польонізації, бо така дорога єст простійша і барже натуральна в ситуації, в якій они жиуют" (стор. 10). Інакше кажучи, якщо лемки стануть поляками, це буде справа вповні „проста" і „натуральна", ніж мали б стати українцями, це було б явище складне і неприродне.

В кінці своєї доповіді О. Дуць поінформувала присутніх про програму і діяльність новоствореної організації Стоваришня лемків, спрямованої на плекання лемківської культури і лемківської національної свідомості. Ця організація ніби хоче „стеречи чистоти лемківської культури і оборонити її перед асиміляційом, так зо стороном польськом, як і українськом" (стор. 15). Хоче створити граматику лемківської літературної мови, видати словник лемківською мовою, хоче і надалі організувати „Лемківську ватру" без „про-української орієнтації", до якої ніби прагнуть члени іншої лемківської організації на території Польщі — головним чином Об'єднання лемків. О. Дуць не скриває свого негативного ставлення до цієї організації, перш за все тому, що „вона має у своєму статуті, як ціль, між іншими, навчання української мови в школах на Лемківщині і організування ватри" (стор. 15). (Цитата передложена з лемківської говірки — ІЛ).

Свою безконцепційну плутанину й немічну доповідь О. Дуць закінчила отак: „Маю глибоку надію, що українці будуть настільки розсудні, щоб справу лишити самим лемкам. Інакше справа може розвинутись подібно як у відношеннях польсько-українських (???). Поляки уже призналися, що своїми „негастигістичними" поставами програли українську справу. Було б зле, якщо українці мусили б сказати, що своїми „негастигістичними" поставами програли лемківську справу, якщо б в місце приятелів і братів-русинів росли біля себе два ворожі народи повні неприязні і упереджень" (стор. 16). (Цитата переведена з лемківської говірки — ІЛ).

Треба сказати, що жодна із п'яти доповідей панелю не викликала таку дискусію, як доповідь Олени Дуць. Її закидали і незнання „лемківської" мови (вона і справді значно спольщена і в лексиці, і в морфології, і синтаксі), і незнання фактів, і однобічне політичне спрямування. Дискусія, яка мала шанси перетворитися в наукову дискусію про русинство і його ролю у сфері сучасних політичних змін у Східній Європі, стала платформою обміну позанаукових думок між публікою і доповідачкою, яка і в дискусії повторювала те, що сказала в доповіді.

На мою думку, авторці потрібно ще чимало попрацювати, щоб завоювати право виступати на наукових конференціях, не говорячи вже про світові конгреси науковців. Вірю, що невдалий дебют стане для неї навчанням на майбутнє.

Другу карпаторусинську секцію на геррогейтському Конгресі зорганізував д-р Павло Бест. Це було ніби продовження дискусії про специфіку карпатських русинів, яку той же вчений зорганізував у листопаді 1988 р. в Гонолюлю, дискусію, яка знайшла широкий відгомін і на сторінках української преси в Польщі. Кожен з п'ятьох учасників цієї секції виголосив тези своєї доповіді по-польськи.

Основну доповідь на тему „Лемки як мікроетнічна група" виголосив сам організатор секції П. Бест. Він виділив чотири підходи до лемківської проблематики: польський, український, карпаторусинський та релігійний. Кожен з цих підходів він аналізує досить докладно, посилаючись на багату літературу, яку наводить у тексті і в бібліографічному додатку. Аналіза автора є суто академічна. Відверто він не признає свою принадлежність до жодного із чотирьох напрямів; лемків він вважає окремою групою (міні-групою), яка б мала сама визначити своє „я".

Здзіслав Конечний у своїй доповіді подав огляд лемківських матеріалів, що знаходяться в Державному архіві у Перемишлі. Виявляється, що цей архів є цінним і досі мало використаним джерелом для історії Лемківщини.

Анджей Земба на основі невідомих архівних джерел розглянув ставлення Польщі до політичного життя на Закарпатті і серед карпаторусинської еміграції в Північній Америці у міжвоєнному періоді (1918-1939). Він довів, що Закарпаття, в силу свого геополітичного положення було територією, якою цікавилися і Чехо-Словаччина, і Польща, і Угорщина, і СРСР. Щоб паралізувати український рух на Закарпатті, Польща за посередництвом своїх агентів та дипломатичних місій, головним чином у США, підтримувала москофілів, надаючи фінансову допомогу і фенцику, і Геровському та іншим. Польща підтримувала навіть православний рух на Закарпатті, який у власній країні переслідувалася.

Ярослав Мокляк, спираючись на архіви Варшави, Krakova, Перемишля та Львова, подав аналізу політичних орієнтацій серед лемків у міжвоєнному періоді. І він, подібно як і П. Бест, виділив на Лемківщині чотири політичні напрями: український, москофільський, староруський і пропольський та окремо розглянув кожен з них.

За найвизначнішу організацію українського руху він вважає Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), що на Загальнолемківському з'їзді в Сяноці 1936 р. прийняло програмну резолюцію, в якій беззастережно трактує лемків як складову частину українського народу. Польська влада, спираючись на Католицьку церкву, весь час намагалася паралізувати український рух.

Найкраще зорганізованою політичною партією Я. Мокляк вважає москофільську „Русску селянську організацію”, що визнавала росіян єдиною східнослов'янською нацією. Українців і білорусів вона трактувала лише як етнічні групи російського народу. Найбільший вплив на лемків РСО мала за посередництвом читалень ім. Качковського.

Староруський напрям, прихильником якого була Руська аграрна партія, повністю підтримував політику польської держави, і в зв'язку з тим виступав як проти українського так і проти московського руху. Пропольський характер, по суті, мав і „Лемко-союз”,

заснований 1933 р.

Суто льоцальний характер мала доповідь Лешка Mnіха „Тайна села Волосате”, в якій він розглядає долю одного з найбільших бойківських сіл, більшість населення якого пропало безвісти частково під час війни, частково в рамках акції „Віслі”.

Панеля П. Беста, в порівненні з панелею П. Магочі, мала вужче спрямування, що дозволило окремим авторам глибше проникнути в суть справи.

Обидві секції серед учасників ІУ Світового конгресу в Геррігейті викликали велике зациклення. В дискусії була висунута пропозиція, щоб подібні наукові сесії проходили і на територіях, де живуть карпатські русини — на Закарпатській Україні, у Польщі, Югославії та Чехо-Словаччині. Таку пропозицію треба щиро привітати, оскільки в сучасній політичній атмосфері, до крайності переповнені емоціями, тільки об'єктивне висвітлення спірних справ може принести позитивні результати.

П. Повазник

Свято Лемківської Культури „Ватра '90”

Минули вже чотири місяці від проведення восьмої лемківської „Ватри”, яка в цьому році відбулась перший раз у Ждині 20-22 липня, а нічого не пишеться про ю на лемківській сторінці. Видко нема кому написати, а чому? Може тому, що треба було організовувати її з великими клопотами. Що якийсь час невідповідні люди хотіли перешкодити і не допустити до зорганізування так важливої лемківської імпрези. Найперше мали застереження до вираного 30 грудня 1989 р., незалежного Організаційного комітету „Ватри '90”, а найбільше до самого старости О. Маслея. Навіть збирали підписи по довколишніх селах, щоб змінити старосту, а коли це їм не вийшло, постановили підпорядкувати Організаційний комітет „Ватри '90” головному правлінню „Стоваришення лемків” у Лігниці.

На ватряних сходинах 3.III.90 р., в Устю всі члени (23 особи) організаційного комітету „Ватри '90” були противні підпорядкуванню Стоварищенню лемків. На таку постанову організаційного комітету „Ватри '90” члени головного правління Стоваришення Лемків самовільно зрезигнували з членства в

організаційному комітеті „Ватри '90”, опустили сходини і почали робити-ширити пропаганду, що в 1990 році лемківської „Ватри” не буде. Коли і в те люди не повірили — почали знов збирати підписи по селах Лемківщини, що „Ватра” має бути лемківська, а не українська, та що ватряне поле в Ждині має бути передане Стоварищенню Лемків в Лігниці.

Оті події гальмували приготування свята лемківської культури, але завдяки активній праці селян Ждині все зроблено і „Ватра '90” в Ждині відбулася дуже успішно.

В цьому році організаційний комітет свята лемківської культури мав дуже багато праці, бо „Ватра” була організована в новому місці і треба було розпочинати все від нова. Завдяки тому, що весна цього року розпочалася скоро, то ж і ждиняне також могли скоріше розпочати порядкування ватряного поля. Господарі в Ждині мають трактори, до тракторів усі машини, то ж без великих клопотів могли забратися до цеї так важкої суспільної праці. Тими роботами керував солтис села Ждині Петро Чухта.

Найбільш непокою мав організаційний комітет з допровадженням електричного світла. Треба було будувати 1200 метрову лінію. Тереново-метеорологічні умовини не дозволили на будову наземної лінії і треба було будувати кобльово-підземну лінію. Кошта закупу лиш самого кабля перевишили 50 мільйонів злотих, а ціла будова освітлення коштувала 115 мільйонів злотих. Такої суми комітет не мав і треба було затягати позики. Завдяки дотації Міністерства культури і мистецтва — 25 мільйонів зл., і пізніше дофінансування решти коштів закупу кабля та прибутків з „Ватри” — організаційні кошти „Ватри” в більшості покрито.

В дніх 19-23 липня відкрито кордон між Польщею і Чехо-Словаччиною в Конечній-Бехерові (3 км від Ждині). Протягом тих п'яти днів люди могли переступати кордон в одну і другу сторону без запрошенів і виміни корон. В той час границю в Конечній переїздили, в обі сторони, сотки автомобілів.

На „паркінгу” ватряного поля запарковано сотки автомобілів, а більче сцени поставлено дуже багато базарних будок де хто що схочів міг купити. Продаваних товарів було більше як на ярмарку в Горлицях. Продавано різні харчеві продукти, напитки (без горілки), варені страви як в ресторанах, різні пам'ятки, значки-плякетки, книжки, газети, брошюри, квіти і одяг. Діяв також кантор виміни грошей.

На цьогорічну „Ватру” прийшло й приїхало більше людей як бувало на попередніх, а то може й тому, що погода була немов на замовлення — дуже гарна. Приїхало також кілька десять автобусів з України, Словаччини і різних закутків Польщі. Поставлено понад 600 шатер.

Програма Свята лемківської культури була дуже цікава. Лемківську „Ватру '90” розпочато розпаленням огню, який принесли бортняне і староста „Ватри '89” Теофіль Дубець та переказали той огонь ждинянам і старості Олеськові Маслейові. За переказаний огонь бортнянам подякував заступник старости Стефан Дзямба. Він також звернувся до учасників „Ватри” із закликом та подякою, говорячи: „Хиба той огонь так гарячий, що злетілися ви усі як пташки до давного свого рідного гнізда. Бажаю вам усім, щоб щороку зліталися як ластівки до Ждині, щоб цей гарячий огонь вітав вас на Святі культури лемків”.

Потім Андрій Копча — лемко „Ватри '89” — переказаним огнем розпалив „Ватру '90”, а староста О. Маслей вітав запрошених гостей: заступника міністра культури і мистецтва С. Старчевського, голову парламентарної комісії національних меншин Є. Вуттке, посла В. Мокрого, заступника

Новосандецького воєводи, війта гміни Устє та делегації закордонних творчо-діяльних осередків. З України делегацію очолювали депутат Верховної Ради Р. Лубківський та В. Кудін, Іван Гречко, І. Зозуляк. Приїхала також група письменників, поетів, творців і працівників культури та суспільних діячів. Була також делегація Об'єднання українців у Польщі на чолі з головою Юрієм Рейтом, Мирославом Вербовим і Мироном Кертичаком.

Є вже традицією, що „Лемковина”, під керівництвом Ярослава Трохановського, розпочинає мистецьку програму Свята культури лемків. Так було і цього року, але тим разом по виконанні кількох пісень до нашої „Лемковини” долучилася „Лемковина” з-під Львова і обі сестри співали вперше разом, а голос співу нісся по цілій Лемківщині, не тільки по ждинянських горах. Так численний хор на лемківських „Ватрах”, до того часу, ще не виступав. Диригували на зміну Іван Кушнір і Ярослав Трохановський.

По виступі „Лемковин” дають концерти інші колективи, а делегація письменників України і запрошені гості їдуть до Новиці, а по дорозі затримуються в Устю, щоб покласти квіти під пам'ятник борцям з Лемківщини, що згинули в роках Другої світової війни в боротьбі з окупантами.

У віддаленій 6 км від Устя Новиці проходило урочисте відкриття пам'ятника Богданові-Ігореві Антоничеві. Пам'ятник поставлено перед будинком школи, побіч греко-католицької каплиці „Успення Пресвятої Богородиці”. Пам'ятник відкрили спільно — заступник міністра культури і мистецтва Стефан Старчевський і депутат Верховної Ради України Р. Лубківський. У своїх виступах усі пояснювали велику творчу поетичну діяльність молодого Антонича, народженого в Новиці.

Народна заслужена артистка України Марія Байко заспівала кілька пісень. Їй помагали усі присутні.

Син пані Marii Байко — народний артист Андрій Одрехівський є творцем таблиці-погруддя Антонича, яку вмуровано в пам'ятник.

Колону кільканадцять автомобілів до Новиці провадив поліційний автомобіль, якого водій добре знає дуже марну дорогу до цього забитого села, в якому перший раз його існування відбулась так велика урочистість, на яку прибули достойні гості з України — далекого Києва і близького Львова та інших міст Батьківщини Антонича. Були також представники влади на чолі з заступником міністра культури і мистецтва.

В п'ятницю вечером на сцені „Ватри” виступили

студенти з Krakova із словно-музичним представленням „Рік 1947”. Їх виступ пригадав ватрянам трагедію 1947 року і деяких людей зворувив до сліз.

Пізніше були висвітлювані різні фільми, якими глядачі дуже цікавились.

В суботу до полудня перепроваджено різні конкурси, а по полудні конкурс „Міс Лемківщини”. Міс Лемківщини, а не міс Лемковини, як усі називають, бо це не лише з ансамблю „Лемковина” вибирається найкращу дівчину, але з усіх дівчат, які приходять на лемківську „Ватру” і хочуть зголоситися як кандидатки до виборів.

В цьому році до конкурсу зголосились аж 11 красавиць. Між ними були також дві заграницяні: солістка з ансамблю „Покутянка” з Гуцульщини і співачка з ансамблю „Барвінок” з Кам'янки.

Перше місце призначено Beatі Bonk з Горлиць. Вона отримала нагороду в сумі близько одного мільйона зл. Нагорода для заступниці „міс” була дуже менша. Вважаю, що повинно призначатись більше нагород длю більше учасниць, щоб в майбутньому захотити до більшого заінтересування тим конкурсом.

Нагороди були вручені у звитку паперу, а це виглядало досить примітивно. Краще було б вложить гроші в гарну коверту.

Ведучий конкурс свободно чувся на сцені і це дуже добре, але повинен застановлятися над вимовою, бо в його бесіді чути було польонізми. Трудно погодити це з правилами. бо й кандидатки конкурсу повинні були мати знання лемківської бесіди. Вважаю, що від усіх виступаючих на сцені „Ватри” треба вимагати знання рідної мови, а вже конечно від тих, що заповідають і провадять програмою. Хочу ще підкреслити, що цьогорічний конкурс „Міс Лемківщини” був краще та справніше проведений як в інших роках.

Другий день Свята лемківської культури закінчився танцювальною забавою на сцені і побіч, бо лиш частина охочих могла зміститися на сцені.

В третій день „Ватри” до полудня в церкві у Ждині була відправлена архиєрейська св. Літургія православним Владикою Адамом зі Сянока, у супроводі інших священиків. У Новиці греко-католицьку св. Літургію відправив Владика Іван Мартиняк з Лігниці, у супроводі о. мітрата Стефана Дзюбини з Перешибля та священиків і монахинь. Після богослужень відбулось посвячення пам'ятника Богданові-Ігореві Антоничеві, про що писало уже „Наше слово”. Шкода лиш, що відкриття і посвячення пам'ятника не відбулося спільно, а це лише тому, що письменники і депутати Верховної Ради України, з їх керівником Р.

Лубківським і міністром культури і мистецтва С. Старчевським мусили відіходити в суботу, не маючи змоги зачекати до неділі, щоб взяти участь в посвяченні пам'ятника.

В неділю по полудні відбувся якби „галльоконцерт”, в якому виступили всі найкращі ансамблі, в тому також і польський — „Долина Попраду” з Північної.

Протягом трьох днів: в п'ятницю, суботу і неділю виступали і то кількаразово заслужені ансамблі пісні і танцю, як: „Лемковина” з України під керівництвом Івана Кушніра і старости Петра Байси, „Покутянка” з Івано-Франківська, „Не журись” зі Львова, „Барвінок” з Кам'янки (Словаччина), хор з Білостоку, „Ославяни” з Мокрого під керівництвом Євгена Могили, та наша „Лемковина”, як господар, під керівництвом Ярослава Трохановського.

Згадані колективи були прийняті глядачами дуже тепло, а їх виступи направду зворушили публіку, а часто й витискали сліози глядачам та найбільше тим, що на лемківську „Ватру” прибули перший раз. Тогорічна лемківська „Ватра” побила рекорд високим рівнем і кількістю виступаючих ансамблів. Було це правдиве свято лемківської культури.

В тому році не вибрано „Лемка Року”, але „Лемка Ватри” — людину найбільш заслужену в організуванні тієї „Ватри”. „Лемком Ватри '90” вибрано солтиса села Ждині Петра Чухту, який був також заступником до справ організаційно-господарських. Він керував всіма працями приготовання свята лемківської культури.

Під кінець моєго допису хочу згадати і про негативні події. Було мені дуже неприємно, коли на ватряному полі кілька людей сиділи, а всі інші стояли, бо „Лемковина” з України співала „Ще не вмерла Україна” і „Боже великий ...” та майорів жовто-блакитний прапор з гербом св. Володимира Великого. Думаю, що тим людям бракувало культури, або розуму, а в найкращому випадку свідомості. Коли співається гімн, обоятно якої держави, треба його вшанувати. Того вимагає культура буття людини, а тим більше коли співали його наші однокровні браття.

Про Свято культури лемків писали також і польські газети. Думаю, що по мойому дописі будуть інші, більш інтересні, бо трудно писати про Святе культури лемків самим членам організаційного комітету.

—:—:—:—:—

До організаційного Комітету „Ватри '90” написав листа Михайло Дзвіндзьо, яким привітав учасників лемківської „Ватри '90” в Ждині:

Дорогі краяни! Браття лемки і лемкіні!

Сердешно Вас усіх вітаю на тому лемківському народному святі, здвизі — „Ватрі” в Ждині! Вітайте мені всі лемки з цілого світу, де б Ви не проживали, на тій прекрасній нашій прадідівській землиці, милій нашому серцю Лемківщині! Вітаю Вас всіх в тих наших незрівняних, улюблених горах, чудових Карпатах!

Прошу Вас — поклоніться рідній сторінці, милим горам і в моєму імені. Якби я, добрі люди, хотів сьогодні бути разом з Вами. Як я б хотів з Вами „побесідувати” нашою милою лемківською бесідою. Якби мое серце раділо, якщо б я міг разом з Вами заспівати наші пречудесні співаночки. На кінець — як весело було б мені посидіти до пізної ночі разом з Вами коло огню-ватри і вдихати цілюще повітря, аромати лісів наших зелених Бескидів.

Може ще дехто із Вас пам'ятає, що написав я в

новорічних побажаннях на „ЛС”: „Шануйтеся! Любіться! Веселітесь!” Повторюю це і тепер, лише з огорченням я змушений декому із Вас сказати цілком інші слова, яких моя народня солідарність не дозволяє замовчати.

Дорогі Браття-лемки із Стоваришення лемків з Лігниці і з Криниці! Що Ви робите? Опам'ятайтесь, не діліться, а єднайтеся! Ідіть в парі з усіма лемками на цілому світі. Прецінь те все, що Ви тепер проповідуете, уже колись у нас було — в міжвоєнному періоді! Прецінь уже тоді пробували називати нас „тилько лемкамі”. Щоправда спочатку нас охрестили „зепсумі полякамі”, а ще нарекли нас „Волохами”. Лиш з того їм нічого не вийшло, бо лемки були тверді як кремінь і свого імені „русины” не зреялись ... Не даром лемківський поет Іван Русинко писав нам тоді в одному із своїх віршів:

Кто нам другом, кто врагом —

Ми кождому вірили.

На мотузку нас вели,

Своєй не мали ми ціли!

Може тепер уже найвищий час нарешті мати свій розум і не даватися комусь „на мотузку вести”.

Дорогі браття зі Стоваришення! Не можемо ми бути лемківською нацією, так як не можуть бути окремим народом наші сусіди-бойки, гуцули чи польські гуралі, або кашуби чи куявяки ... Наші родові корені з древності походять з Київської Русі, то ж нам треба і тепер глядіти в сторону Києва, України, а не кудись в західному напрямі. А що тепер всюди назву „руски” замінено на „українець”, то і нам — лемкам — треба цю назву прийняти. Зрештою, ніхто не забороняє нам називатися лемками, лише не треба забувати, що ми є етнографічною групою цілого українського народу. То ж я прошу вас, не діліться! Не повторюйте щось штучне. Створили Ви нову організацію — нехай буде. Лиш ради Бога, не робіть розбратору, не сійтесь separatизму, не збочуйте з головної дороги нашого народу. Керуйтесь девізою Івана Русинка: „Учтесь, ідемe вперед і не повторяйме глупство старе”.

Ну, а я Вам всім ватрянам, чи то зі Стоваришення, чи з іншого напрямку, широко бажаю, щоб Ви усі разом у згоді і злагоді провели три дні „Ватрі” на нашій славній Лемківщині, щасливо, здоровово й весело. Но, а як десь будете перехиляти „погарик палюнки” (борони Боже не завеликий і не зачасто), то випийте і за мое здоров'я деяку капку, та й згадайте мене (як колись писав Тарас Шевченко) „не злим тихим словом”. Дай Вам Боже найліпшого.

Михайло Дзвінсько

Погруддя Богдана-Ігоря Антонича роботи Андрія Одрехівського поставлено в рідному селі поета — Новиці на Лемківщині.

Знімки М. Кертичака

На відкритті пам'ятника Антоничу в Новиці присутні були представники різних організацій, між ними і Об'єднання українців у Польщі, голова якого, Юрій Рейт, виступив з вітальним словом.

Лист Михайла Дзвіндзя був поміщений в „Голосі Лемка” — ватряній газеті.

Про лемківську „Ватру '90” написано в „Бесіді” (ч. 2), яку видає Стоваришення лемків в Криниці. В дописі „Яка буде...” автор Андрій Копча — голова Стоваришення лемків — ображує демократично вибраний організаційний Комітет „Ватри '90”. В „Бесіді” надруковано лист під заголовком „Я знаю своє”, підписаний „Февронія”. На закінчення цього листа є два дописи ПС-1 і ПС-2 і щира подяка редакції. Лист написаний з великим жалем до всіх українців, греко-католиків і ще не знати кого.

Не буду „полемізувати” з тими дописами з „Бесіди”, бо немає з ким дискутувати. Полемізувати можна тільки з поважними людьми, що беруть відповідальність за те, що напишуть.

П. Повазник

Наведена стаття друкувалась на сторінках „Нашого слова” чч. 48 і 49 від 2-го і 9-го грудня м. р. На сторінках нашого журнала передруковуємо з незначними скороченнями, переведену з лемківської говірки.

СЕЛО

Застрягло сонце між два клени,
димить обвіяна рілля;
і піль коловорот зелений
довкола сонця закружляв.

Ріка, мов пояс; лісу смуга;
мов повінь, трави піднялись.
І знову йде молебень плуга,
де війни віяли колись.

Б. І. Антонич

Павло Лопата

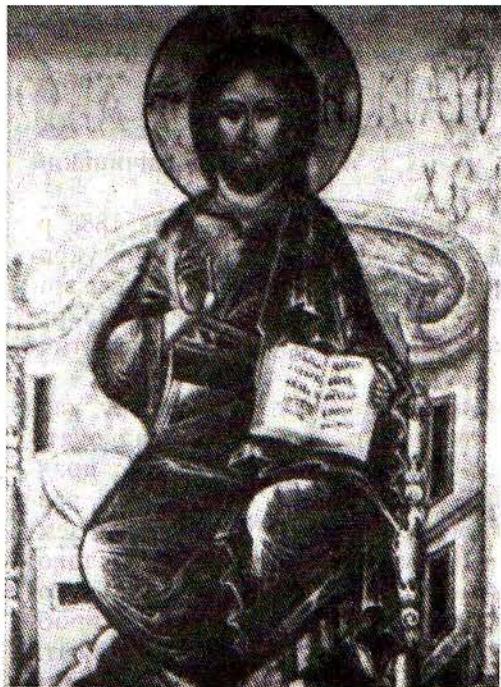
Будуємо лемківську церкву

В 1966 році з ініціативи біля десяти ентузіастів і діячів української культури почалися конкретні роботи над Музеєм етнографії та художнього промислу у Львові. П'ять років пізніше цей парк під відкритим небом дістав нову назву — Музей народної архітектури та побуту, який розташовано на 60 гектарах площи Шевченківського гаю. Серед мальовничої природи та різноманітного ландшафту до сьогодні збудовано архітектурні експонати з п'яти історично-етнографічних земель України: Бойківщини, Гуцульщини, Лемківщини, Поділля й Полісся. Додатково створено експозиційні сектори Буковини, Волині, Львівщини та Старого містечка. Будівництво житлових, господарських, промислових і монументальних будівель ще не скінчено, хоч на терені комплексу відтворено 74 споруди з понад 10 тисяч пам'яток народного побуту і мистецтва. В секторі „Лемківщина“ знаходитьться тільки хата, яка є центральною будовою селянського двору із села Зарічеве Перечинського району Закарпатської області. Під одною стріхою видовженого пляну збудовано сіни, комору, стайню і боїще. окремо стоять стодола і шпихлір з пивницею.

Два роки тому назад повстал плян збудувати лемківську церкву, щоб вона після завершення злагатила і відобразила традицію будівельної культури лемків.

До Канади й Америки прибув Іван Гречко зі Львова, щоб поінформувати українську громаду про деталі організованої будови духовної спадщини минулого лемків та майбутній плян і досьогоднішній стан церкви. Він є головою Комітету будови лемківської дерев'яної церкви, як також і головою Комітету українців греко-католиків міста Львова та дорадником митрополита Володимира. Крайова Управа Об'єднання Лемків Канади, на чолі з головою — інж. Максимом Маслеєм, в привітному приміщенні його хати, 1-го листопада м. р. зорганізувала зустріч з І. Гречко. В присутності багатьох членів Організації і гостей з Польщі голова КУ ОЛК коротко представив гостя зі Львова, який являється знавцем історії релігії, архіварем і колекціонером ікон та церковної літератури.

У своєму слові, Гречко, конкретно і змістово говорив про пляни будови лемківської церкви. Присутні гаряче вітали цю пропозицію й ініціативу львівських діячів культури, а зокрема Товариства

Ікона Христа Вседержителя забрана поляками з українського села Маліва, повіт Перемишль, зараз знаходитьться в музею в Ряшеві.

Чудотворна ікона „Милосердя Двері“ з ХVІ століття в Ярославі над Сяном.

„Лемківщина”, які взялися за здійснення чудової ідеї. Всі присутні виявили готовість допомогти нашим братам-землякам в Україні, які свою початкову частину фінансів уже зложили на досить поважну суму грошей. До цієї збіркової акції влучилися вже з Канади Божена і Олег Іванусіви, які в квітні м. р., повезли до Львова 600 примірників „Церква в руїні”, з чого половину книжок передали на руки Товариства „Лемківщина”, якого головою є доцент Львівського політехнічного Інституту д-р Орест Чабан. Увесь заробіток з продажі — по 100 карбованців за книжку — ними призначений на фінансовий фонд будови церкви. Двох архітектів, в найближчому часі, будуть вислані до села Крампна на Лемківщині. Вони то мають зробити відповідні

архітектурні зарисовки, на базі яких в 1991 році мала б започаткуватись будівля. Іван Красовський погодився допомогти комітетові з достатніми науковими матеріалами про дану святиню-храм лемківської культури. Новозбудована церква свв. Володимира й Ольги буде чинною для літургічних відправ під опікою отців Василіян.

Отже ж долучимся і ми до будови зразку такої подвижницької праці над скарбницею архітектури наших предків. Пожертви на будову церкви з Лемківщини у Львові просимо слати на адресу:

Canadian Lemko's Association
National Executive
P.O. Box 136, Station M
Toronto, Ontario M6S 4T2

ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ

The Lemko Research Foundation Inc.

ПОВІДОМЛЕННЯ

Загальні Збори ФДЛ відбудуться в суботу, 4-го травня 1991 р., в год. 2:00 по полусліні в канцелярії Українського Спортивного Клубу, при 122 2-га вулиця (2-га Евню), в Нью Йорку.

ПРОГРАМА

- 1 — Відкриття
- 2 — Вибір Президії (згідно статуту — голова, двох заступників і двох секретарів)
- 3 — Відчитання протоколу з останніх Зборів і його прийняття
- 4 — Звіти членів Ради Директорів
- 5 — Звіт Контрольної Комісії
- 6 — Запити й дискусія над звітами
- 7 — Уділення абсолюторії усупаючій Раді Директорів
- 8 — Звіт Номінаційної Комісії і вибір нової Ради Директорів
- 9 — Внески й запити
- 10 — Слово новообраного Голови
- 11 — Закриття

Заввага:

Згідно зі статутом („бай-ловс”) фундації Дослідження Лемківщини, в Загальних зборах мають право брати участь фізичні члени ФДЛ, які вплатили одноразову вкладку в сумі 100 доларів. Громадські товариства, чи інші установи, які є правними членами ФДЛ, присилають своїх делегатів, які також мусять бути фізичними членами ФДЛ.

За Раду Директорів ФДЛ

Марія Павелчак — секретар

Мирон Мицьо — голова

Лемківщина в Огні

ЗАКИ МОРЕ ПЕРЕЛЕЧУ — КРИЛОНЬКА ЗІТРУ ...

Минали дні за днями, а розвідчики не верталися. Був уже місяць червень. Прекрасні місячні вечори настроювали стрільців до мрій... Але оті безнастанинні турботи — що ось може ворог наближатися, що немає вістки від друзів — стягали їх силоміць із чарівних висот до суворої дійсності.

Чот. Островерх кожного вечора продовжував свої оповідання, а Таня пильно записувала їх. Та одного вечора він не хотів чомусь нічого оповідати — казав, що немає у нього відповідного настрою. Сидів задуманий під могутнім старим буком.

— Чому це ви, друже чотовий, збунтувались сьогодні? Я приготовила собі декілька листків паперу, щоб записати їх вашими споминами, а ви насупились та й думу думаете.

Островерх, зніяковивши, скопився зі свого місця.

— Сидіть же, друже чutowий! Пробачте, що перешкодила вам у вашому відпочинку. Хочу тільки запитати, чому це раптом відпала вам охота доповнити ваші спомини?

— Як же маю сидіти, як ви стоїте? А сідати не прошу, бо немає на чому. Не годиться просити вас сідати на вогкій землі.

— Ач, який джентльмен! А на моє запитання, то й не спішите відповісти, — казала, сідаючи. — Сідайте ви та відповідайте на питання.

— Дуже вже важко мені чомусь на душі, друже Тетяно, — сказав, сідаючи в деякій віддалі від неї, щоб добре було йому її видно.

— А це що таке? Чи не затужили ви за кимсь, друже чutowий? — посміхнулась Тетяна.

— Може й затужив...

— Чому ж у вашому голосі такий безнадійний тон?

— Бо й туга моя безнадійна — на неї немає ліку.

Пішов би я з моєю „пападьошкою“ у воєнний танець та командир не пускає... Поможіть, друже Тетяно! Попросіть командира, щоб звільнив мене бодай на короткий час, щоб пустив мене на війну. Большевики надто вже сміливі стали. Ходять собі по лісах та переслідують повстанців, бо не бояться. Наші забули вже, що треба ворогові добре сипнути вогнем, а тоді щойно відступати. Дотого по нашему боці є втрати, а це пригноблює неселення. Оця паперова пропаганда, оці листівки — це рішуче замало!

— Наші придережуються тут іншої тактики, як у нас, на Лемківщині, — завважила Таня.

— Тактика тактикою, але якби до тієї паперової

пропаганди та її бойові дії — от тоді було б гаразд! Та ще якби ми кропнули кілька разів большевиків, так, як це бувало на Лемківщині, тоді вони й не посміли б пхати свого рила в наш город. Не ходили б тоді так сміливо по наших лісах та не рили б нам наших бункрів і таборів. А як удасться їм убити кількох повстанців, то привозять їх до району, знущаються ще й по смерті над ними, возять по селах та показують, як то вони карають „ворогів народу“. Ох, друже Тетяно! Самі п'ястуки затискаються з обурення і досади на таке дике безправ'я! Не можу спати ночами... А мою „пападьошку“ то кожного дня чищу і все надаремно. Разом зі мною мусить вона відпочивати та нудити світом. Справив би я большевикам весілля та й сам на ньому погуляв би — так, що ж — не моя голова в цьому! А так хотілось би помстити смерть друзів... Ще раз прошу вас, друже Тетяно, щоб вставились ви за мною у командира. Якщо треба буде вислати когось, щоб нагнати большевикам страху, то хай же тоді командир не забуде про мене. А скар ня, Боже, що таки добре їх перетріпаю і ви напевно не постидитесь за мене.

— Я ж не відмовляюсь згадати про це командирові, тільки не знаю, чи моє вставлення щось поможет, — сказала Таня і, підвівшись, пішла до своєї писальної машинки.

Подорозді стрінула Рибалку і шепнула йому:

— Друже вістовий! Просіть чот. Островерха, щоб таки розповів нам ще дещо сьогодні. Він любить вас, то й не відмовить вашому проханню.

І Рибалка, підступивши до Островерха, сказав:

— Друже чutowий! Та розкажіть же нам щось цікаве! Невже не бачите, як нудьгуємо?

— Все вже я сказав, що мав сказати й нічого більш не можу пригадати. Може ще колись пригадаю, але сьогодні, мабуть, пам'ять притупилася у мене, бо геть все позабував.

— То, може, ще бодай пам'ятаєте про той новий плащ, що ви здобули у Тиляві.

— Хіба ж вам, друже вістовий, цікаво буде це слухати? Ви ж і так знаєте цю історію, — відмовлявся Островерх.

— Так що, як знаю, але друзі не знають.

— Ну, то вже розказуватиму, якщо ви так завзялися на мене, — сказав Островерх.

Покинувши своє місце під буком, примістився біля

ватри і почав оповідати:

— Зима 1946-1947 року застукала нас під голим небом. Слава Богу, що хлопці майже всі були одягнені якслід. Бо тих двадцять плащів, що бракувало на дві сотні, то не числилося. До тих двадцять, які не мали плащів, належав теж і командир Хрін, ну і я. Та якось здобув я собі у Тиляві новий, новісінький, прекрасний плащ. Прийшов я до табору і прошу, щоб командир прийняв від мене цей плащ, а я собі ще якийсь „зорганізую”. А командир: „Ні, та й ні! Чи ти думаєш, Олексо, що я міг би носити плащ тоді, як ще дев'ятнадцять срільців ходитимуть без плащів? Ні, друже! Тоді щойно я зможу одягнути плащ, як уже ніодного стрільця в наших двох сотнях не буде без плаща”. Не було ради — вперся мій старий та й годі! Я тоді одягнув той плащ і поклався біля ватри. Так мені ніяково було, що страх! Думаю собі: „Чи не міг би вже командир убрести цей плащ і не робити мені цієї прикорости?” Із-за своєї турботи заснув я біля ватри. Та скоро прокинувся. Чомусь у плечі надто тепло стало. До того ще й якимсь святочним запахом завертило в носі. Зовсім так, як то перед святами ноги на студенець смалять. Зірвався я, а то від мене такий запах іде. В моєму плащі вигоріли цілі плечі і один рукав спалився. А ціла сотня сміється: „Друже Островерх, за збіркою на погорілців ідти!” І шкода було мені, і смішно. „А все через те, що ви, друже командире, не прийняли цього плаща. Тепер — ні вам, ні мені” — сказав я командирові. Та вернувся з терену ст. віст. Хитрий. Він розброй польську міліцію в одному селі біля Сянока і приніс кільканадцять плащів. „Ну, тепер уже і наш командир матиме плащ!” — говорили ми тоді. І як ви думаете, друзі? З моїм, отим спаленим, було якраз стільки плащів, скільки треба. Значиться, і командир дочекався нарешті плаща! Ну, але ви, друзі, не знаєте ще нашого командира! Ось він і сказав: „Та який це у тебе плащ, Олексо?! Ні плечей, ні рукава в ньому немає. Бери новий, а я вже буду й так. Чекав я досі, то й ще почекаю”. І став я ні в сих, ні в тих. Наказувати командирові, що він має робити — якось не годиться. Аж тут ройовий Зайчик вирятував мене з цього прикрого становища. Приніс командирові свій плащ і просив, щоб він прийняв його. Так довго просив, що командирові надокучило слухати його прохань і, махнувши рукою, одягнувся в Зайчиків плащ. Впертий був хлопець, отой ройовий Зайчик. Узяв він той мій спалений плащ, пішов до ст. віст. Вирви і щось з ним напошепки поговорив. Вирва так гарно направив той плащ, що виглядав, як новий. І так усі ми — в обох сотнях — мали плащи, навіть наш командир Хрін.

Командира не було при ватрі. Він ходив схвильовано сюди й туди — по поляні. Враз зупинився на краю поляни й наче завмер. Задивився в гущавину — наслухував. Почувши своє ім'я, наблизився до ватри.

— А це що, Олексо? Тобі вже хрін сьогодні вліз у зуби?

— Та це я, друже командире, оповідаю про той новий плащ, що ви не хотіли його прийняти, а потім він спалився.

— Ага! Але тепер не до оповідань уже! Якось мені невиразно. Мабуть, хтось наближається до нас. Якщо б це твої, Олексо, розвідчики верталися, то й гаразд було б. Щоб тільки ворог у гості не прийшов! Хоч сумніваюся, чи ворог хотів би ризикувати під ніч. Отож, мої друзі, наказую поготівля! Ти, Олексо, скріпи стійки і з кількома хлопцями перейдись туди — командир вказав рукою напрям.

Хлопці відбезпечували зброю. Таня з командиром складали всі записки до торби, пакували машинку до писання.

Тривожні хвилини очікування в непевності продовжувались, здавалось, у безконечність. Ралтом роздалось пугкання сови, що повторилось тричі.

— Чотовий Островерх подає знак. Це свої надходять завважив командир.

Усі з полегшенням віддихнули. Тільки Таня чомусь ще більш насторожилася. Її рука, яку вона оперла на кобурі пістоля — затремтіла. Її великий, кари, тепер чомусь перелякані, очі задивились у темінь лісу, звідкіля доходив зовсім уже виразний шелест. Це торічне сухе листя шелестіло під стопами людей, які саме наближались. Ось вийшла на поляну група стрільців, з чот. Островерхом у проводі. Зарисувалась уже зовсім виразно його висока, мускулярна постать і він пружними, сміливими кроками наближався до ватри.

— Друже командире! Чот. Островерх зголосував, що оце вернулися розвідчики, вислані перед трьома тижнями у Славщину — ст. віст. Орел, віст. Луговий і віст. Щука, — роздався, такий знайомий, звучний його голос.

— Дякую, друже чотовий! Спочинь! Друже ст. вістовий! — командир звернувся до Орла, — прошу здати звіт!

І вістун Орел звітував:

— Друже командире! Ст. вістун Орел зголосував, що з'язатися було дуже важко, бо зимові втрати були куди більші, як ми сподівалися. Тому то ми так довго не верталися. Але відшукали своїх і таки з'язалися. В селі Росохач мали ми сутичку з большевиками. Одного большевика ми вбили, кількох поранили і прорвались. Сумні вісті приносимо, друже

командире! На полі слави впали: к-р Бір, к-р Орленко, ст. політвиховник Тарас, чот. Байрак, чот. Ворон, чот. Кобза та багато інших підстаршин і стрільців, псевд яких я не знаю ...

І замовк ст. віст. Орел.

— Коли це було? — здавленим голосом запитав.

— В місяці лютому, друже командире.

— Тоді, як прийшла була вістка до нас про ті велиki бої, — сказав тихо, наче сам про себе, командир. — Дякую, друже вістовий!

Напруженну мовчанку перевав голос командира.

— Друзі! — звернувся він до стрільців. — Доходили до нас вісті про той завзятий бій, який довелося нашим друзям звести з ворогом. Тривожились ми, мучились здогадами, а тепер ось довідалися, що це таки вони — наші славні командири Бір та Орленко, наші завзяті старшини — Тарас, Байрак, Ворон, Кобза — проводили у цьому нерівному бою. Їх згинуло тоді двадцятькількох завзятих наших друзів, і то більшість з них були ранені і подострілювали себе, а ворогів впало сто двадцять. Та хоч би впало було і сто двадцять тисяч большевиків, то й тоді не зрівноважили б утрати наших хоробрих друзів. Віддаймо ж шану друзям-

героям і мовчанкою вшануймо їхню пам'ять. Струнко!

Всі стали наструнко і вшанували пам'ять поляглих борців-героїв.

— Спочинь! — роздався по хвилині голос командира. — А тепер, друзі, приклекнувши, помолимось за них. Друже Мироне, проводіть молитву!

І командир перший приклекнув, а за ним приклекнули й всі інші. Хор. Мирон зворушеним голосом почав відмовляти „Отче наш ...” За ним, шепотом, вимовляли слова молитви всі стрільці. По скінченій молитві, командир шепнув щось чот. Островерхові і зараз же понеслись звуки давньої, стрілецької пісні, яку колись Українські Січові Стрільці співали на прощання своїм поляглим друзям:

Видиш брате мій, товаришу мій?

Відлітають сірим шнурком журавлі в вирій ...

Це співав чот. Островерх — співав сам один, співав за всіх.

Кличуть: кру-кру-кру! В чужині умру!

Заки море перелечу — крилонька зітру ...

Уносились понад верхів'ям лісу й линули високо-високо, може аж до неба, сумні звуки прощальної пісні ...

1944-1947 Лемківщина терпить — Лемківщина плаче

Під вище наведеним заголовком в „Голосі Лемків”, що являється річником свята лемківської культури „Ватра '90”, Борис Лемківський помістив спогадову статтю, яку — в перекладі з лемківської говірки й дещо скорочену — дозволяємо собі передрукувати в нашему журналі.

Редакція

З приходом червоної армії на Лемківщині знов почала ширитись пропаганда нашого виїзду до СРСР. Пиш „знов”, бо перша акція мала місце ще в грудні 1939 р. Німецько-совітська комісія в Санчі мала повні руки роботи, не могла дати собі ради з добровольцями. В тих часах з цілої Лемківщини — приблизно — мало вийтиколо 7000 осіб. Досить велику частину записаних тоді ще залишено.

Ті виїзди в 1940 році (перший транспорт з Климківки, Устя, Ганчової, вітхав 11.02.1940 р.) були лише заповіддю того всього, що діялось на Лемківщині в роках 1944-45. Ой! Захвалювано тоді нашим лемкам

Нову Росію, страшено їх, що як тут залишаться то будуть ополячені, а рідні гори і так відібрані їм будуть.

Багато людей дало зловитись на цю пастку, соска зловила — наші цілими родинами записувались до того раю, де мало на них чекати „велике щастя й багатство”, а на їхні діти — університети, які зроблять з лемківських хлопських дітей докторів, інженерів, чи вчителів. Настав роздор, записані до раю були горою, мали свою поліцію, деякі з них навіть доносили там де треба. Що там не діялось — брат не вірив братові, на Лемківщину упала психоза страху. Було так, що виїжджали майже цілі села (опорожніли, м. ін.: Вишоватка, Довге, Радоцина, Незнайова й Розтайне), приїжджали там і дуже часто, навіть аж зачасто, стрічало їх розчарування, а навіть неприхильне ставлення місцевого населення.

Виїжджали, але не все із своєї доброї і непримушеної волі. Очевидно поляки давали їм право вибору — могли дійсно вибирати між неустаючим страхом о своє здоров'я, а навіть життя (якщо

рішилися остати), а Україною. Багато людей вибрали те спокійніше — як їм тоді здавалось — розв'язання й „добровільно” опустили рідні сторони. Деякі із них, що виїхали в 1940-ому році і в роках 1944-45, не заставши того обіцяного раю, скоро рішали вертатись. Вертали на свою Лемківщину хоча вона була багата лише в каміння й біду, але своя рідна, лемківська. Не було однак суджене їм спокійно жити в їхньому рідному гнізді — імущі власть вважали їх або за шпіонів комунізму (так робили німці), або вже не хотіли мати у своїй державі українців — мали тепер Польщу лише для поляків. Ну що ж? Не всюди міряють усіх людей одною міркою, але скажіть самі чи можна дивуватись чужим коли й свої так роблять? Чому галичани відносились до нас неприхильно? Прецінь, коли перше колесо крутилось в другу сторону вони на Лемківщині знайшли для себе теплий куточек — лемко гостив їх у своїй тісній і бідній „хижці”. Лемківська маленька „хижка” пригорнула в лютому 1944 р. біженців з України, а велика українська „хата” неохочо давала лемкам свій хоча б найменший куточек?

На прорідженій в той спосіб Лемківщині пізніше „погода” змінилась, але — на жаль — ще на гіршу. В 1947 р., нагло обернуло вітром і від того часу вітряниця почала дути на захід. Дула з дуже великою силою, брала зі собою майже кожного лемка, лише декуди дехто залишився коли вчепився лісної роботи (подобались тим новим панам Лемківщини наші ліси — хтось мусів їх стинати), або предложив американські папери. Прийшов — видко — і на нас час, настав час і нашої вавилонської неволі, погнано нашого лемка геть аж на Шлеськ, аж до Балтійського моря. Задбано й про те, щоб припадково в дорозі не заблудив, приділено йому „проводників” і то не будь яких, але з кулеметами. Ця ославлена акція „Вісла” тривала кілька місяців, бо й не спосіб було вигнати усіх руснаків одного дня — цього майстершутику й комуна не могла здійснити — потребувала часу, багато часу. Всюди було подібно, всюди користано з цього самого скоріше приготованого сценарія. Проте не буду описувати тут окремо про кожне село лише для прикладу, для крашого й повнішого зрозуміння вимови тих трагічних для Лемківщини днів, послужуясь прикладом села Ясінка. На ясінчан „криска” прийшла 9.6.1947 року. Хиба ще сонце над Ясінкою не зійшло, а в селі вже було польське військо. Почали від долішнього кінця, заходили до кожної хати й гостро приказували приготуватись до дороги. Приготувлятись означувало зложити на один віз усе, що вдалось. На відхід сказали їм, що якщо вернутися назад то будуть мусіти йти там де їм скажуть.

Страх упав на Лемківщину хоч вояки казали, що повезуть їх на Захід. Не вірили в те. Чорні думки загніздилися у головах лемків, від них їм аж темніло в очах. Вістка про Завадку Морохівську (диви: Степан Miryc — Запис злочинів. НС Но. 15 від 15.04.1990 р., стор. 5) дотерла й тут і ясінчани знали про трагедію того села. Трагічна вістка на тихеньке село впала неначе грім з ясного і спокійного неба і то не зі сторони гітлерівських есесманів, але польського людового війська.

Вертаючи до села Ясінки пригадаймо, що за кільканадцять хвилин вояки вертали із горішнього кінця села, а по дорозі виганяли кожного. Тих, що ставили опір заохочували силою. О добродійстві виселення деколи переконували навіть прикладами своїх крісів. Я не сміюсь — борони Боже — ані не жартую, бо якже ж смів би я жартувати з так поважних речей. Кажу лише, що це і так добре, бо в Старому Люблинці (пов. Любачів) вояки застрілили в подвір’ї перед хатою, на очах цілої родини (мужа, родичів і дітей) жінку лиш за те, що не хотіла лишити своєї рідної землі і хатинки. Били її так „добре”, що сповнили її бажання — залишилась там уже на віки.

Ну і знов відійшли ми від нашої Ясінки і від того, що там діялось? Загляньмо там і подивімся. Ану, чути було крики вояків і плач лемків, а те все зливалось з риком худоби, беканням овець, гавканням собак. Над бідною Лемківщиною плакало навіть небо. Бог карав нас, але і терпів разом з нами-лемками, разом з нами зрошував нашу землю й своїми слізами. Не вдається описати того всього, що тоді діялось в тому чи іншому лемківському селі, що діялось в душі кожного виганяного лемка. Знають це лише ті, що пройшли те горе, що мусіли лишати рідне село, свої прекрасні гори й милі їхньому серцю „хижки”, а в них улюблені — тепер міцно перелякані й приречені на здичіння (так як і ціла Лемківщина) їхні котики й песики.

Гнали їх через Криву, понад Баницею, крізь Верхню до Гладишова. Там мали перший нічліг (гладишованя уже не було). А бачте, був би я забув про дуже важливу річ. В Кривій кожен заходив до церкви (спільна для Баниці, Кривої і Ясінки), де помолившись і пожалівшись Богу на свою долю та віддавши себе під покров його Матері, йшли дальше у своє незнане „зараз”.

Другого дня, 10.6., через Магуру, Маластів, Ропицю Руску, Санкову й Кобилянку пригнали їх до Загожан — там чекали на свої вагони. Вигнанці до сьогодня мають перед очима цю дорогу з Ясінки до Загожан, а особливо цю „магурську” дорогу. Там пеклившись один із польських старшин — рудий

поручник. Іздив ровером і бив чим попало. А, чому так охочо роздавав свої удари? Лиш за те, що змучені уже коні чи корови не могли скоро йти під гору і за те, що приставали й опізновали похід колони. Він казав навіть воякам скидати з підвід деякі речі, але наш тихий лемко, як лиши вояки пішли до переду, знов клав посикдані речі на свій віз. Ясінчани помагали собі в біді і якось переїхали цю Магуру.

В Загожанах тримали їх в парку аж три дні — виходить на те, що рудий офіцер не мусів аж так дуже поганяти наших на Магурі. Видко, не любив руснаків. Цей примусовий постій ще більш поглибив у наших ясінчан непевність завтішнього дня. Було дуже важко, Худоби не дуже то було чим годувати, а майно забране з гір — і так уже невелике — тепер корчилось. Загожанські злодії не спали.

13-го червня казали їм перейти на станцію, де на них чекали товарові вагони. В цілому транспорті один вагон був призначений на вози, а решта для людей і худоби. На дві родини призначено один вагон. Часто були це відкриті вагони і нашому лемкові приходилося жити й спати під голим небом.

Вже в дальшій дорозі люди довідались, що не усім ясінчанам дозволено їхати тим поїздом. Декотрі мусіли чекати ще в Загожанах на інший транспорт. Поляки, мабуть, не лиш те, що хотіли вигнати нас із рідного гнізда, але й порозкидати нас по тих тзв. „Землях Одзисканіх”.

Дорога на Захід кожного нашого транспорту вела через Явожно. Там усіх людей брали, мовляв, на санітарний контроль (полягаючий на писанні, в певних місцях, на тілі чимось таким як „азотокс”), але фактично була це політична чистка. УБ (Уряд Безпеки — ІЛ) переслухував усіх. Багато наших невинних людей залишились там, декотрі уже на все. Стануть на судний день і там на місці судитимуть своїх катів. Декотрим „лем” порядно дісталось — били де попало і будь кого, не щадячи навіть 70-літнього дідуся, якого роздягнули до голого й били. 15 нагаїв дістав навіть солдат Червоної армії, який і не спостерігся коли здерли з нього одяг (такі зграбні були кати), плакав і лиш питав: за що мене б'єте? Коли довідались, що битий солдат боровся за їхню

комуністичну Польщу, перестали бити. Перше бралися до биття а пак до перевірки документів — добре, що хоча знали читати. Замість сказати „бувайте здорові”, порадили йому, щоб тихо сидів, бо якщо дещо „писане” про цей нагайковий „презент” то — „куля в леб”.

Не буду тут розводитись про Явожно, засікавлених відсилаю до НС (Нашого Слова — ІЛ), Но. 4 від 29.01.1990 р., стор. 5, Евген Місило — Явожно та Но. 12 від 25.3.1990 р., стор. 5, Мирослав Павляк, Степан Мігус — Кошмар Явожна. Я від себе додам лиш те, що не пестили там наших. Тіло їм гнило а вони (поляки — ІЛ) наче б нічого — викроїли будь-яким цизориком і ... те все. Там правдиво одиноким порядним доктором була земля — наша мати. Вона — як кажуть — витягне все.

Не лишень в Явожні мучили нашого лемка. Загибелль чекала на нього і в інших польських в'язницях, хоча б і в Ряшеві. Відомо було, що якщо туди дістався русин-українець то на те, щоб уже в тому „пенсіонаті” скінчiti своє життя. Щоб вийти звідтам живим треба було мати або „плечі”, або залізне здоров’я, а бути може — ласку Божу. Чого там з ними не робили — підлучували електричний струм до тіла, вбивали голки під нігти, палили тіло ... Одному такому пощастило вийти живим з ряшівської в'язниці — уявіть собі, що рідна мати, побачивши сина, зомліла. Так тяжко, так трудно було їй погодитись з тим, що мала перед своїми очима.

Вернімось одначе до наших ясінчан, яких ми залишили в Явожні. Їхня дорога, за вітмком декотрих, не кінчалась там. Яким і Семен Васенко й Перто Дзьопа „залишилися” тут на довше. Транспорти їхали дальше, а той з ясінчанами дотер до воєводства вроцлавського. Знайте, що тієї малої жмені ясінчан не залишено разом, кожен її палець дали осібно, щоб не зійшлися до купи і взаємно собі не помагали. Якось доїхали, але їхнє горе ще не скінчилось, там на новому своєму місці дальше були під надзором УБ. Жили між неприхильно наставленими до них поляками, які мали їх за „бандеровців”.

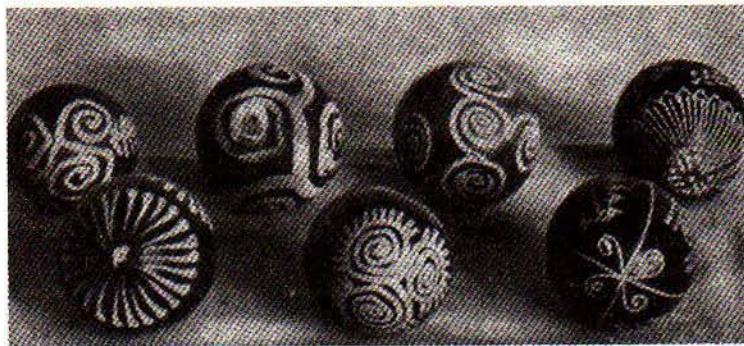
Борис Лемківський

МАЛИЙ ГІМН

Стріла намірена до лету,
струна настроєна до гри.
Червоні зорі, мов монети,
в калитці вечора лягли.

А серце? Серцю лиш п’яніти,
тремтіти і кохать йому.
Звеличуя усote вітер,
звеличуя стократъ весну.

Б. І. Антонич

Лемківські писанки

різних форм і способу писання.

Г. Л.

Перше віче

До спогаду п. з. „Перше віче”

Ще за німецької окупації Лемківщини там діяла підпільна мережа Організації Українських Націоналістів, що приготовляла українське населення до збройної боротьби з окупантами. Така боротьба розгорнулась щойно в 1945 році після капітуляції гітлерівської Німеччини. Заки до неї дійшло члени підпільної мережі ОУН повели широко закроєну акцію усвідомлення місцевого населення. В тій цілі розгорнули агітаційно-пропагандивну роботу по всіх селах, де переводили мітинги, дискусії, віча з місцевим населенням. Про хід пропагандивної роботи розказує автор, Г. Л., на прикладі одного віча в селі Кам'янки. Просимо почитати.

В часі квартирування АБ (Адміністративна бойка — ІЛ) в селі Кам'янки, одного червневого вечора 1946 р., загостив туди також провідник району Говерля в товаристві свого зверхника, надрайонового провідника „Зорича” та кількох стрільців їхньої охорони. Примістились вони у двох хатах горішнього кінця села, куди на візвання Говерлі перейшла також з долішнього кінця села АБ.

Коли боєвики прибули туди завважили, що в подвір'я однієї хати заходять також селяни, мужчини й жінки, вітають себе взаємно словами: „Слава Ісусу Христу” та в цей же спосіб здоровлять і повстанців. Як пізніше виявилось, причиною їхнього прибування було скликання Говерлею віча.

Коли прибули майже всі селяни Говерля відкрив віче, вітаючи усіх присутніх, представив і свого зверхника, надрайонового провідника Зорича, якого таки зараз попросив до слова.

Середнього росту, щуплявого обличчя, молодий ще віком мужчина, в німецькій військовій уніформі, з пістолею при поясі і автоматичною пістолею перевішеною через плече, підвісся з лавки, що стояла при стіні хати в подвір'ї. Віче відбувалось на зовні, бо в хаті всі присутні поміститись не могли.

Зорич бистрими очима повів по присутніх, щиро їх вітаючи. Не гаючи часу зразу приступив до теми віча: Дорогі браття і сестри — українці! — почав він. Вітаю вас від імені Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії. Армії, що станула на захист як вашого так і сусідніх і дальших сіл всієї України, що уже понад триста років карається в чужому ярмі. Станула славна УПА захищати свого батька і матір, сестру і брата, кожного українця, якому Бог надав право жити таким самим вільним життям як живе поляк, москаль і інші народи світу.

Спитаєте, дорогі мої — перед ким, або перед чим захищає нас УПА? Відповіді не шукайте в мене. Гляньте у своє власне серце, у своє власне подвір'я, погляньте кругом себе, придивіться свому сусідові.

Тут селяни дійсно почали звертати голови на боки й гляділи один на другого дивуючись, що нічого особливого в сусіда не помічають. З розчаруванням знизали плечима, а тоді Зорич, піdnіsshi праву руку, вказівним пальцем показував на кількох селян у гурті. Ось, ви дідуся, або ви, чи ви, вказував знов на іншого.

Нічого особливого сусід у вас не бачить? Мабуть ні, бо він ваше обличчя оглядає щоденно і не дивується й зараз його виглядові.

А чому ж ось у вас, дядьку — тут вказав знов на іншого селянина — кістяк обличчя покритий, заскоря як на ваш вік, прижовклою шкірою порізаною борознами як ваші, он там, лемківські ниви? Чому ж на ваших руках сині жили немов батоги? Чому ваши плечі передчасно пригорблені, груди западені, тяжкий віддих? Чому руки тверді мов чепіги плуга?

Селяни слухали з напругою і цікавістю до чого той молодий ще, а вже такий мудрий партизан стремить, а він продовжував, . . . Чи хтось із вас за панування міжвоєнної Польщі їздив в долини, чи як у вас кажеться „на Поділля”, на жнива чи копання бараболі на панських маєтках?

В цьому місці більшість із приявних кивали головами на знак відповіді — „так”.

Якщо так, чи ви бачили хоча б найстаршого віком польського пана, подібного виглядом до вас? Хиба ні, бо у пана гладонька пика, делікатна шкіра й велике черево. А, чи бачили подібного вам польського старосту, чи поліцая? Хиба також ні — відповідав сам промовець, а селяни лише кивали головами на знак згоди.

Не бачили, бо польські пани і поліцаї жили вашим коштом. Ви мусіли платити надмірні податки, безплатно відробляти такзвані шарварки, як в давній минувшині панщину, ваші очі заходили кров'ю, майже голими руками, тяжким трудом обробляли святу рідну землицю, яка тут у горах не видавала плоду вартости хоча б половини вашого труду, не говорячи про забезпечення ваших діточок харчами, бо вже на „переднівку” голод докучав, деколи й дрібної, як лісковий горіх, бараболі бракувало. Скавулі ваши діточки мов собаченята за кусником вівсяного хліба. По киселиці були б пальці лизали, але не стало вівса на її зварення.

Зітхали дядьки прикрими споминами, душою вслушувались в непроминулу ще минувшину, вологли очі слізовою, важкий тягар спогадів пригноблював настрій, а партизан говорив дальше, . . . так ми жили за такзаної санаційної Польщі і ніхто, ні поліцай, ні війт, староста, чи воєвода польський не подав нам помічної руки, а навпаки — душив нас ярмом нелюдяної неволі. Жодної полегші в податках, ні в шарварках, а противно — підносили податки та збільшували час примусових дармових шарварчних робіт. В таких життєвих умовинах ви, дорогі браття і сестри, не мали змоги не те, що посылати дітей на якісь хоча б середньо-шкільні студії, ви навіть не мріяли про те, що колись ваш маленький

Іvasик, чи Настунька, зможе жити легше, бути війтом, або секретаркою у війта. Ви заботились тим, щоб якось справедливо поділити дітей скромним майном, щоб вони не бідували в майбутньому. Ви щороку виїжджали на жнива, щоб заробити й привезти дітям хліба, а деякі з вас, як зрештою і з інших сіл, вандрували за куснем хліба в далекі світи, аж за океани. Наша чорноземна Україна славилась колись назвою „шпихліра Европи”, а наш народ мільйонами вмирав голодовою смертю за панування дикого комунізму, наші діти босі ходили, а в найкращому — в саморобних ходаках. Про взуття шкіряних чобіт ми могли лиш мріяти.

Так, мої дорогі, наша Україна може вповні забезпечити матеріальний бут не лише своєму сорок п'ять мільйоновому народові, але пшеничним хлібом може засипати, а медом залляти всю Європу. Але щоб нам самим у своїй власній хаті хліба не бракувало мусимо ми самі стати господарями тієї хати. Будучи господарями на власній землі ми зможемо забезпечити великий добробут не лише самим собі, але зуміємо нагодувати і засипати сирівцями цілу Європу.

В цьому місці партизанський провідник-промовець шепнув щось у вухо Говерлі і по хвилині подано йому горнатко з зимною водою. Замочив уста водою, хвилину мовчав неначе відпочиваючи, а кругом панувала тишина, . . . хоч маком сій.

По хвилині Зорич продовжував свій балак, вертаючи в найближчу минувшину.

Дуже важко жилось вам — продовжував Зорич — за панської Польщі, а що принесли вам інші визволителі — німці? Податки, контингенти, примусові роботи в Німеччині, заборону мелення зерна навіть у власних млинцях (жорнах), заборону вбиття для дітей — щоб голодом не примирали — навіть малої штуки пацюка. Останнє яйце від вашої курки забирали, а ваша і ваших дітей судьба була поняттям, яке у німця не існувало. Якщо ви не були спроможними вив'язатись з наложенного контингенту, в село приїздив німецький пузатий комісар з половою жандармерією, або гестапо й вимітали останнє зерно із вашого шпихліра, ще й строго карали за саботаж, нерідко і карою смерті. „Відважного”, що рятуючи рідну від голодової смерті, вбив пацюка, німці засилали в концентраційний табір і там викінчували. Українець, як інший словянин, був нелюдиною а соторінням, яке новітній іюберменш призначив на фізичну загаду, а в найкращому випадку — бути слугою невільником іюберменша.

Провалилась гітлерівська Німеччина дуже

соро́мно, а її расу вимішали у всі можливі кольори, але її місце в нашій хаті зайняв інший окупант, наш „старший брат” — москаль, якого братерство відчуваємо на власній шкірі вже сотки років у Східній Україні. Комунобольшевицький режим це найгірша система, якої світ не знав в часах дикунства. В тих часах дикини жили правами тодішньої епохи, але самі собі свідомо кривди не чинили, як це робить „дикун” сьогоднішньої червоної Москви. За гаслами міжнародної солідарності, рівності усіх людей, однакових прав, свободи і братерства криється зграя найогидніших потворів, здичавілих осібняків, що кермують московською імперією при помочі елементу суспільного сміття і погною.

Були це дуже гострі слова, але слухаючи їх Скалі видавалось, що вони і так вповні не відзеркалюють усієї безодні безглаздя та нікчемності правлячої московської кліки, незнаних в минувшині бандитів. А, Зорич говорив дальше, ... Пригадаймо хоча б Москвою штучно зорганізований голод, що загнав у могилу біля вісімох мільйонів українського народу. Масові розстріли й засилання в Сибір, катаржна важка і неоплачена праця в колгоспі й у фабриці, постійний брак харчів і постійний голод, понижування гідності українця, плянове і систематичне ограничування української мови в письмі й у слові, плянове і систематичне винищування культурних надбань нашого народу, знищення церкви і заборона молитись Богу. Це лише маленька частка злочинів поповнених Москвою супроти українського народу. З тією Москвою останньо спримирились і наши сусіди, а між ними наші „старі приятелі” — поляки. Спільно з Москвою хочуть нас знищити фізично. Під претекстом затерпія відвічної ненависті між нашими народами хочуть нас розлучити при помочі знаних метод такзваного переселення.

З такзаної Радянської України поляки можуть виїжджати до Польщі на засадах добровільності і така сама засада мала б відноситись до українців живучих в політичних кордонах Польщі, але так воно не є. Українці під Польщею, таксамо як ви тут, не хочуть залишити свою землю, яку орали й засівали ваші пра-прадіди, діди, батьки і ви самі. Наволочились зболілими ногами по красних лемківських грунтах, важким трудом перевертали скибу, кровавим потом її зрошуvalи. І хоча земля пісна вона годувала покоління нашого руського народу, бескидський ліс шумів відгомоном лемківських співаночок, води потічків і річик плюскотінням приколисували немовлят до сну. І на цій землі, там на кладовищі, не лежать порохи і кости

чужинця. Там святе місце вічного спочинку наших прадідів, дідів, а то й близьких поколінь декого із нас. Хто ж прийде на могилу помолитись за спокій душі близької нам людини? Де ж ясне сонічко буде сміятись до нас усміхом радісного поранку краще як на рідній батьківщині, ...

Слухали мужчини й жінки, кивали головами, сумними очима гляділи перед себе. Слова гіркої правди падали на дно найглибших почувань, топніла тверда й загартована трудами життя хлопська душа, мішались поняття недосягаємих мрій з існуючою дійсністю, на зміну якої, в простих мужицьких умах, не було виглядів, але слухали промовця з великою увагою, а він говорив, як опісля деякі селяни розповідали — немов би з книжки читав.

Зорич говорив дальше; ...Хоча наше життя вбоге, все таки на рідній землі радініше як в чужині і тому в нас брак сил, щоб відрватись від своєї вітчизни. А тому, що ми добровільно не хочемо зректись Богом даної нам Батьківщини, вороги хотуть нас звідси викинути силою. Вони вже й застосували таку силу проти наших братів і сестер, починаючи мордувати українське цивільне населення вже під кінець минулого року. Думаю, що вам відомо про бандитське вимордування двох тисяч осіб в Пискоровичах, кількасот в Павликомі та в кільканадцяти інших місцевостях.

Таку — на жаль — долю вороги готовують нам усім, хочуть нас відрвати від кореня нашого історичного буття, розкинути по всьому Савітському Союзі, в тому й Сибірі, вимішати нас з іншими націями, зруїсифікувати нас і вкінці зробити з нас бездумних і безініціативних рабів-невільників, що здібні виконувати лиш волю комуністичної партії, бути робочим волом, ніколи не людиною.

Ось кого, чому і перед ким УПА стала захищати? Чому ми на своїй рідній землі не можемо жити в спокою, молитись Богові, посыпати дітей у школи щоб не москаль, німець, поляк, чи інший сусід, а наш син, наша донька працювали урядниками, були вченими, міністрами власного уряду? На сьогоднішній час українцеві навіть солтисом, чи й гаєвим важко стати.

Щоб ми могли вільно і достатньо жити у власній державі мусимо за це боротись і мусимо боротись за життя, бо вороги хотуть нас фізично знищити, стерти з лиця землі — закінчив промову Зорич.

Подякувавши Зоричеві, Говерля звернувся до зібраних чи хто має якісь питання, або хоче щось додати до сказаного?

Настала нестерпна хвилева мовчанка. Зразу ніхто не виявив бажання забрати слово, панувала цілковита тишина, аж по довшій хвилі один

старенький, лисий чубом та сивий скронями селянин обізвався: — кажете пане, . . . , що УПА буде захищати нас перед поляками і перед виселенням? Але, я собі так у своїй голові міркую, що поляки мають свою державу, мають своє військо, а з ними ідуть — як ви кажете — большевики? То така сила, що і страшного німця побила і з американцями союз мають. І що ж може УПА зробити проти такої сили?

Поставивши таке питання селянин хвилину ще подумав, опісля питанням закінчив: — як польське війське приде в село ви підете в ліс, а що ми маємо робити?

Дорогий приятелю! — відповів Зорич. Маєте сумніви щодо спроможностей УПА вас боронити? Правда, що ще сьогодні наші сили тут на Лемківщині далеко не вистачаючі, але так як на інших наших землях — думаю, що ви про те знаєте — УПА зросте в силу і стане вас боронити так успішно як робить це на інших теренах. Нас боронити немає кому і саме тому мусимо самі себе боронити. Самі мусимо станути в обороні наших прав, щоб не йти на певну смерть як мільйонами йшли жиди. Перед виселенням — де на той час не буде відділів УПА — треба буде ховатись по лісах. Тут, на ваше щастя, маєте величезні ліси, а в них непроходимі дебри, де можна переховуватись цілими селами по кілька днів, чи й тижнів, щоб лише перетрівати критичний час.

По тих словах Зорича знов мовчанка, яку перервав Говерля, пробуючи спонукати селян до виповідей. За хвилю молодий ще, в силі віку, високий і незвичайно худий мужчина поспітав: — як довго може тривати той . . . , — тут не міг пригадати слова „критичний”, опустив його — час? Війна скінчена і що дальше?

Відповідаючи на те питання Зорич вказав на існуючі різниці між устроїми комунізму і капіталізму та неминучий звідси збройний конфлікт. Так — говорив Зорич — як вода і вогонь не можуть погодитись, так не можуть жити у згоді капіталізм з комунізмом. Коли це станеться, годі сказати, а пока що ми мусимо боронити себе перед варварським насиществом з одної сторони, а з другої — мусимо бути приготованими до перебрання влади в нашій державі і вкопання граничних стовпів на етнічних межах нашої майбутньої держави. Мусимо мати власну збройну силу, щоб випадки не заскочили нас не приготованими як в ході Першої світової війни.

Хоча як страшна в наслідках була остання світова війна, з якої не повернули ще сини деяких присутніх на вічу, селяни цілою глибиною бажань прагнули слідувати, бо лише в таких умовинах бачили шанс станути на рівні ноги, відрядити невільничий

хребет. Вони знали, що в мирний час, за панування кровавого Сталіна, згинули багато більше мільйонів українського народу як в останній війні.

Усей кошмар рабства й невільництва, держання їх окупантами майже в повному анальфабетизмі, нацьковування русинів проти українців, і противно, погорда і понижування „русіна” на кожному кроці, обмежування їх навіть в так скромній ділянці права, як приміром вибору українця солтисом, чи назначення гаєвим, не говорячи про вищі становища тереною адміністрації, здирство податками і контингентами замість допомоги у розвиванні сільського господарства та підношенні добробуту, це все вони відчували хлопськими субтильними натурами, скриваючись під спрацьованою грубою хлопською шкірою. Рабським прихиленням хребта перед чужим паном хитро в нутрі скривали злість проти існуючого зла, супроти якого були безсильними, та жаль за препогану судьбу, і . . . мовчали. Мовчали навіть тоді коли в село насадили примітивного чужинця-поляка на пост солтиса, який своїм примітивізмом не був спроможним вийти поза рамки того, що йому наказали працедавці.

Пекла неволя аж до живого тіла, отже принаджував шанс жити вільним життям, перспективами відрядження хребта, враховуючи можливість зовнішньої допомоги, зокрема Америки. „Америка” в самій назві була символом, що містив в собі поняття втілення мрії в дійсність. Нестабільна дійсність елімінувала почуття реальності і мимо здорового глузду палала іскоркою надії, яка ні тоді ні пізніше не мала умовин розгорітись у вогонь. Америка, багата, могутня, покровителька народів поневолених Москвою — видавалось нашим людям — стане до остаточного бою, в якому непобідимою силою поборе проклятий московський комуністичний імперіалізм, зітре з лиця землі модерно-дике варварство і принесе людству благодатний мир та добробут. Підложка для плекання таких надій створювали не лише проповіді виголошувані на вічах українськими повстанцями, але також ще в часі переходу фронту рядові і старшини червоної армії, захлинувшись побідою над німцями — і то семе завдяки Америці — проповідували, не як можливість, але як неминучу дійсність, війну з американським імперіалізмом.

Невдоволені існуючим станом маси покривджені чіпалися думок найбільш зближених їхнім особистим бажанням і прагненням так як „потапаючий чіпається бритви”. Звідси також частинно виводилася дезінформація, як приміром вимога Совітського Союзу презентації маріонетки — Радянської України — в Об'єднаних Націях, була

деким хвилево прийната як домаганняся Америкою репрезентації самостійної України.

Всілякі вістки, що в якомусь сенсі відносились до проблеми розвалу московської імперії були сприймані — наперекір фактам — невдоволеними масами народів, поневолених тією імперією, більш суб'єктивно. З приводу ігноранції деколи факти були інтерпретовані під кутом бачення власних інтересів. Лиш деякі реалісти-скептики бачили майбутність такою, якою вона являлась, що задля існуючого укладу сил не могла бути, принайменше в короткому часі, змінена в користь кращого завтра. Такі скептики бували і між простим народом, між іншими і посеред приявних на мітингу, то ж один із селян поспітав: — якщо ви, пане провіднику, кажете, що скоріше, чи пізніше мусить дійти до вибуху третьої світової війни, то коли це може статись? Як довго ми, безоборонні люди можемо встояти проти озброєним великим силам польського війська, якщо вони схочуть силою звідси нас викинути, а що так є, можна переконатись щодня.

На таке питання конкретну відповідь дати є дуже тяжко, пояснював Зорич. Дозвольте однак подати кілька фактів, які є доказом поважних непорозумінь між дотеперішніми союзниками — Англією та Америкою з одної сторони, а Москвою — з другої. Такі непорозуміння можуть довести до відкритої взаємної ворожнечі. Тут Зорич підніс праву руку до чола і хвилину пальцями потирає чоло, неначе щось собі пригадуючи, а згодом почав говорити: Між сьогоднішніми союзниками, тобто Америкою, Англією, Францією та Совітським Союзом, ще далеко перед закінченням війни заіснували поважні суперечності, які не довели до збройного конфлікту лише тому, що треба було боротись проти спільногого ворога — гітлерівської Німеччини. Але вже тоді коли большевицькі війська почали займати території східної і середньо-європейських країн, всюди дійшли війська зайшли, москалі — як протягом цілої своєї історії — нахабно, із застосуванням сили організували про-московські уряди та впроваджували свій дикий азійський лад. Договори із західними альянтами Сталін, із своєю клікою, пояснював на свій лад. Мовляв, був договір, що в ново утворених державах буде демократичний устрій і він — мовляв — є, бо Сталін вважає, що народня демократія це демократія „диктатури більшості над меншістю”, але під цю пору уже ввесь світ знає, що під поняттям більшості треба розуміти горстку озвіріліх соторінь, що при помочі різного безголов’я, правлять народніми масами.

В загарбаних Москвою державах — обіцював

Сталін — будуть переведені вільні вибори, і вони будуть „вільні” на зразок большевицької практики, тобто примусове голосування на наставлених комуністами їхніх кандидатів. Така судьба стрінula нашого сусіда Польщу, деякі держави Балканів, Чехословаччину, Мадярщину і Східну Німеччину, де запроваджуваний Москвою лад був причиною непорозумінь між Москвою з одної — і Англією та Америкою, з другої сторони. Ще в лютому цього року — продовжував Зорич — на конференції в Ялті, де між іншими Черчіль і Рузельт продали і нас, дійшло до непорозумінь. Нахабність Сталіна дійшла до того, що в майбутній організації, званій Об'єднаними Націями, домагався репрезентації усіх шіснадцяти такзваних Союзних Республік Совітського Союзу, хоча ввесь світ знає, що всі інші республіки, крім російської, є окуповані Москвою. І, таки західній світ поступився, бо правдоподібно Україна і Білорусь стануть членами Об'єднаних Націй, щоб лише Москва могла мати більше голосів.

Комедія це, пародія, чи глум зі здорового глузду — питав самий себе Зорич, та кінчаючи віче вказав на те, що на Далекому Сході все ще триває війна, Німеччина поділена аж на чотири окупаційні зони, що між іншими вказує на якісне співпраці між союзниками, що один одному не довіряють. Народи східної Європи невдоволені існуючим повоєнним станом, ненавидять большевицьку окупаційну владу і власних яничарів так само як ми. В кожній з цих країн немає ще миру, світ стоїть на „бочці пороху”, яка може вибухнути з малої іскорки, але коли це станеться — годі сказати. Сучасна політична ситуація і міждержавні стосунки та діяметральні устроєві ріжниці між потугами світу вказують на те, що розв’язка може наступити лише у збройному зударі.

Розходились селяни із віча з різними почуваннями. Одних доповідь підбадьорила і ті казали — добре говорив. Інших, сумніви щодо їхньої та й цілої громади судьби поглибились, ще інші голосно признавали, що правдиво говорив про положення українців, особливо під Польщею, але розв’язки подати не міг. Були й такі, що доповідь оцінили як ведену „високим стилем”, що й не розуміли значення деяких висловів.

Такі, як в Кам’янках, мітинги і віча відбувались постепенно по всіх селах Лемківщини. Організували їх теренові провідники ОУН, переважно вечірними годинами, але також і в білий день. Провідник Говерля часто виступав перед людьми коли виходили з церкви, по відправі Богослужіння. Важкі слова правди про українську недолю падали у самий центр наболілих кривдою ран, торкали вразливих

струн національної гідності, викликали огиду до рабства й ненависть до гнобителів. І як зерно, вкинене рукою хлібороба у добре приготовану й вироблену землю, видавало стократні плоди так лемківський народ, приготований експлуататорською політикою окупантів, сприймав слово рідної правди, що відзеркалювало його долю та відповідало найглибшим бажанням, на вияв яких настав

відповідний час. Від коли найстарші лемки затямили, який би окупант загарбав Лемківщину — все був „наш”. Був австріяк, якого треба було кликати „наш”, мадяр — наш, поляк, а навіть німець — наш, москаль також наш, лиш не було правдивого нашого. І ось, хоч у як специфічних умовинах, вояк УПА був правдивим „нашим”, якому лемки відкрили ворота любові й гостинності на цілу ширину.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

За правильність подавання інформації про ООЛ

В 3-ому числі журнала „Лемківщина” за минулий рік передруковано допис із „Нашого Слова”, що появляється в Варшаві (Польща), про Організацію Оборони Лемківщини. Стаття не підписана автором і в ній багато перекручень, недомовлень і прямого замовчування правдивої діяльності нашої Організації.

Правильно подано про початки лемківської еміграції до ЗСА та Канади в минулому століттю і їхнього вкладу праці в заснуванні Українського Народного Союзу, Робітничого Союзу й Провидіння, однаке не згадано нічого про те, що майже всі церкви в Америці були побудовані нашими поселенцями в тому часі.

Щодо самих початків ООЛ треба б додати, що найбільш заслуженим організатором був проф. д-р С. Дудра, який до 1936 року заснував 26 відділів ООЛ. З тих відділів, після Другої світової війни, залишився активним лише I-ий відділ ООЛ в Нью Йорку, під головуванням д-ра Налисника.

Твердження в дописі, що „з ініціативи д-ра Налисника і Ю. Тарновича відновлено діяльність ООЛ в ЗСА”, не відповідає правді, бо Ю. Тарнович проживав тоді в Канаді а д-р Налисник мав повно інших суспільно-громадських клопотів, м. ін. з. п. Пельцом і новоприбулими лемками, які вкінці перебрали I-ий Відділ ООЛ від старих емігрантів.

30 червня 1957 р., з ініціативи ред. С. Женецького і групи свідомих новоприбулих лемків засновано 2-ий відділ ООЛ в Йонкерсі. Згодом організували ми нові відділи ООЛ в Джерзі Сіті, Неварку, Пассейку, Елизабет, Стемфорді, Вотервліті, Трою, Рочестері, Авбурні і в Торонті. Інші відділи ООЛ засновано пізніше.

Найбільшою похибою в дописі було промовчання

великої допомогової і видавничої діяльності за останніх 50 років. Дописувач не згадав, що 2-ий відділ ООЛ в Йонкерсі заснував видавництво газети-місячника „Лемківські Вісті”, який з часом перейменовано на журнал „Лемківщина”, що появляється до сьогоднішнього дня. Редактор С. Женецький також видає свій незалежний місячник „Голос Лемківщини”.

В дописі згадано також про видання книжок, але хиба лихтих, які авторові „подобались”, але поминув назви таких книжок як: „Наша національна назва” С. Женецького, „Дерев’яна архітектура українських Карпат” (редакції д-ра І. Гвозди), а також монументальне видання про лемківські церкви „Церква в руїні” О. Іванусіва, яке не є виданням ООЛ, але являється близьким нашій долі. Не відомо задля яких спонук зробив це анонімний автор, але не зробив тим доброї прислуги ні нам тут, ні читачам „Нашого Слова” в Польщі.

Юрій Ковальчик

Іван Киризюк
Більськ Підляський

До
Редакції „Лемківщина”

Сердечно Вас вітаю дорогі друзі з далекого українського Підляшшя. Між рікою Бугом і Нарвою проживає біля стотисячна українська громада.

Хочу нав’язати з Вами співпрацю, обмінятись думками та в майбутньому переслати матеріали про Підляшшя, які в міру споможності Ви використали б у „Лемківщині”.

Сердечно Вас прошу прислати мені „Лемківщину” число 2/45, 1990 року.

БУЛА, Є І БУДЕ УКРАЇНСЬКОЮ

У „Свободі” ч. 230 від I-го грудня минулого року, за підписом Миколи Мушинки, надруковано новинку, під заголовком „Вперше за кордоном”, про тріо бандуристів зі Львова — Михайла Барана та його синів Ореста і Тараса, які 4-го листопада дали концерт у Пряшеві, а наступного дня в Кошицях.

Дивно, що в дописі Микола Мушинка пише: „До Ряшева вони приїхали з **польської Лемківщини** (підчеркнення Редакції), де дали три концерти: у Сяноці, Команчі і Мокрому”.

Чи не сумне те, що сьогодні самі українці можуть таке писати. Ми лемки, народжені й виховані на північній Лемківщині вважаємо, що цей клаптик землі є українським, не зважаючи під чиєю окупацією вона зараз знаходиться. Польський режим насильно не виселив польське населення з польських земель, не руйнував польські костьоли і польські села. Доконав цього на Лемківщині — і то тільки тому, щоб затерти сліди українства. Але, Лемківщина була, є і буде українською Лемківщиною.

В. Майкович

Звернення Об'єднання лемків до своїх земляків.

Вш. Читачам нашого журнала відомо, що в Польщі покликано до дії лемківську організацію — Об'єднання лемків. Після реєстрації Об'єднання лемків польськими властями, його Головна Управа звернулась із закликом до своїх земляків. Зміст звернення подаємо внизу:

Дороги Сестри і Братья Лемки
в kraju і в світі

30 березня 1990 року зареєстрована наша незалежна лемківська організація — Об'єднання лемків — на право діяння в Польщі, а з осідком на рідній Лемківщині, у місті Горлиці.

Єсли прагнеме дальше існувати і розвивати рідну прадідівську нашу культуру, то треба нам мати свою організацію, яка юж почала діяти і в якій просиме принимати членство, то єст в Об'єднанні лемків. Треба нам єднатися, бо разом в купци буде нам легше і не забудме, що єдність то бівша сила, а згода буде, незгода руйнє.

Наше Об'єднання прагне з'єднувати вшитких лемків, незалежно од того, як хто себе називає і почуват, до якого належить віросповідання, якого хто світогляду і чи належить до інших організацій, — хочеме єднання вшитких чи уважають себе русинами, руснаками, лемками, українцями, православними чи греко-католиками.

Об'єднання лемків визнає повну демократію і плуралізм. Членом нашої незалежної організації може стати кажда особа, маючи 16 років життя і хоче діяти для добра лемківської культури.

Кружок Об'єднання лемків правно може створити юж 5-ох членів. Свідомим лемкам, котри прагнут в своїм місци житя (в селі або місті) заложити кружок — пошлеме статут Об'єднання. Просиме писати на адрес:

Zjednoczenie Lemkow, Zarzad Glowny,
38-300 Gorlice, ul. Hibernera 37.

З лемківським братерським поздоровліньом

Голова ОЛ Федор Гоч
Секретар ОЛ Петро Шафран

Лемковина, серпень 1990 р.

Народня творчість

Внизу друкуємо вірш Михала Олесневича п. з. „Жаль серця лемків” написаний лемківською говіркою. В ньому автор уболіває над судьбою лемків, застановляється над причинами лукавої судьби, дорікає лемкам „за морем” за те, що про рідних в краю забувають. Кінчає вірш потішеннем (мабуть і себе самого), що „тут немає нічого вічного”, а тих, хто нас кривдить, біда усе буде водити по дорозі, тобто стріле іх кара за заподіяні нам кривди.

Ось, вірш Михала Олесневича, який родився і зараз проживає на землі рідної і любимої йому Лемківщини:

Михал Олесневич

ЖАЛЬ СЕРЦЯ ЛЕМКІВ

Ци ми лемки нагрішили, ци так мало бути,
Же з тих Карпат улюблених ми мусіли піти.
Преціж гори ми никому нігда не забрали,
ані наші предки, що пред нами тут мешкали.
Часто ми зме ратували в потребі чужого,
Бо так предки наказали — любити близнього.
Любили зме чужих близьких і їм помагали,
За што они в нагороду нас повиселяли.
Тяжки тоти часи були, же страх споминати,
Як прийшло в Карпати військо, стало виселяти.
Прощалися люди з хижом, церквом, ріком і горами,
В котрих жили і їх предки довгими віками.
Жили лемки у Карпатах, землю управляли,
Ремеслом ся тіж трудили, церкви будували.
Худобу тіж випасали, та і уці мали.
Пастухи, як пасли на полі то си все співали,
Співали старші пастухи і невелики діти,
Як в маю птахи по лісі, — хотілося там жити.
Були часом тяжки часи — переживали войни,
Був Талергоф і тaborи, Береза, ... було і Явожно.
Жили в горах, тішилися своїм традіціям,
Дідусь внукам все ся хвалив своїм історіям.

Але так никто не знов, щоби мож і так зробити,
З гласної землі, з гласної хижі, за ніч виселити.
Ой, так за ніч, бо памятам як зме помагали,
Як голодних зме кормили та і ночували.
Були тиж і „таци бєдні, що нас въонж любілі”
Што лем в наших селах жили та і наш хліб їли.
Жебраків таких ми все до хижі приймали,
Бо і предки так робили, гріху ся бояли.
Боялися гріху лемки, а другі ся не бояли,
Хоц ся молять, скривдили нас і при своїм стоять.
Де є правда, добри люде, же то ся так водит?
Же за добро зла заплата, чи то ся так годит?
Ой не годит ся і то є гріх, що му не бути,
Але міцни што мають владу, не хотять отим чути.
Смотрят вони за бізнесом, мають свої справи,
З нами ся юж не рахують, бо ми для них мали.
Лем чом правду все глядають, про ню бесідують,
Але в нашій кривді totу правду нигда єй не чують.
Tot хто кривди нам наробыв, не хце направляти,
Же то наша кривда, навіть не хце о тім знати.
Хто має силу той має голос, смотрит інтересу,
На боці лемки скривджені, нема з них бизнесу.
Так ми лемки розшмарени, в Польщі аж по заході,
Други лемки розшмарени, від Польщі на сході.
Треті лемки за морем собі проживають,
І — дадни жаль — забивають, же тут рідних мають.
Не так думам жеби нам лем дуляри давати,
Але думам жеби о нас міцно застукати.
Хоцби так як тоти, що там „польонії” мають,
Свої кривди все глядають, своїм помагают.
Наша справа дост єст ясна і з прежиття знана
Так як сонце в ясним небі, що світит од рана.
Справа ясна, кривда страшна, для нас лемків
бідних,
Розшмарених, позбавлених наших Карпат рідних.
Позостала лем розрада в што треба вірити,
Же ту нема нич вічного, не мож вічно жити.
А хто другим в життю дуже кривди ту наробит,
Того за то біда завсе по дорозі водит.

Return to "LEMKIVSHCHYNA"

P.O. Box 7,
Clifton, NJ 07011

NON-PROFIT ORG.

U.S. POSTAGE

PAID

CLIFTON, N.J.

Digitally signed by http://lemko.org

DN: cn=http://lemko.org, o=Walter

Maksimovich, ou=email=walter@lemko.org,

c=US

PERMIT No. 121
Date: 2009.12.26 13:20:23 -05'00'

http://lemko.org

Лемківська „Ватра-90” у Ждині — це мозаїка українського народного фольклору.
Фото М. Кертичака

На „Ватрі '90” в Ждині.

Фото С. Юща

